Die werklike bittereinders

De nalatenschap van de Boerenoorlog in het hedendaags Afrikaner nationalisme

Marieke Nieuwstraten
3508919
OS III: Goed en fout in de Boerenoorlog
Docent: Martin Bossenbroek
Bachelorscriptie

M.Nieuwstraten@students.uu.nl

Inhoud

Inleiding:

Zuid-Afrika, het land van de regenboognatie en Nelson Mandela. Maar ook het land van het Afrikaner nationalisme, tot aan het extreme toe. Zo zond Nederland 3 op 16 februari 2012 een documentaire uit over de moord op blanke boeren en de angst voor hun zwarte medebevolking. De documentaire laat zien dat deze angst zover gaat dat er zogenaamde 'defencecamps' zijn opgericht waar jongens vanaf 14 jaar worden getraind om zichzelf en hun families te 'beschermen'. Het gaat er hard aan toe, maar rechtvaardig vinden de jongens zelf. Een sergeant van het kamp Frederick Delange legt uit dat Zuid-Afrika hun land is omdat 'het bloed van hun voorouders daar is vergoten' en 'Jan van Riebeeck het land gekocht heeft toen hij aankwam'. [1] Later zegt kolonel Franz Jooste dat hij niet gelooft in de regenboognatie. Volgens hem hebben zij Zuid-Afrika opgebouwd en verschilt hun cultuur significant met die van de zwarte bevolking. Ook worden er beelden getoond van de lessen die de jongens krijgen, onder andere patriottisme en rassenleer.

De apartheid is dus misschien in 1994 afgeschaft, het Afrikaner nationalisme is daarentegen blijven voortbestaan. Dit nationalisme is echter complexer dan slechts de discriminatie van hun zwarte medebevolking, het ligt dieper. Tussen 1899 en 1902 heeft namelijk de Anglo- Boerenoorlog plaatsgevonden, een strijd tussen Boer en Brit. Het Boerenvolk, een koloniale gemeenschap van Duitse, Franse maar vooral Nederlandse inwoners van Zuid- Afrika verloor dit bittere gevecht. Eén van de gevolgen was dat de Boerenrepublieken, Transvaal en Oranje Vrijstaat, niet langer onafhankelijk waren. Deze strijd werd later door nationalisten voortgezet als een verbale strijd.[2] Na de oorlog werkten onder andere Afrikaner nationalistische schrijvers en historici hard om deze tot een actueel en cruciaal aandachtspunt te maken en de Boerenoorlog werd een bouwsteen voor een nationalistische Afrikaner geschiedenis, 'een mythe van nationale origine'.[3]

Hoe zit dat eigenlijk met het hedendaagse Afrikaner nationalisme? Is de oorlog hierbij nog steeds een belangrijke factor van gewicht? Wordt er net als in de documentaire verwezen naar honderden jaren terug? Of zijn de nationalistische ideeën

---

[1] Evangelische Omroep, '3Onderzoekt: Moord op blanke boer' (donderdag 16 februari 2012), http://www.uitzendinggemist.nl/afleveringen/1240549 (28 maart 2012).
[2] B. Nasson, *Boerenoorlog 1899 – 1902* (Verloren 1999) 257.
[3] Nasson, *Boerenoorlog,* 257.

van nu meer een tegenreactie op het afschaffen van de apartheid? Kortom; In hoeverre speelt de Boerenoorlog een rol in het post- apartheid Afrikaner nationalisme? Deze vraag zal ik aan de hand van vier hoofdstukken trachten te beantwoorden. Het eerste hoofdstuk gaat over de inhoud van het hedendaagse Afrikaner nationalisme. In het tweede hoofdstuk zal ik me focussen op in hoeverre er politiek gebruik wordt gemaakt van de Boerenoorlog. Hier leg ik nadruk op een belangrijk aspect binnen het Afrikaner nationalisme, namelijk het streven naar een Volksstaat. In het derde deel kijk ik naar in hoeverre de Boerenoorlog een rol speelt in culturele uitingen en ten slotte komt in hoofdstuk vier het etnische aspect aan bod. Eerst zal ik overigens beginnen met een introductie waarin een korte geschiedenis van het Afrikanerdom wordt geschetst.

Introductie:

Gedurende de tweede helft van de zeventiende en achttiende eeuw was het zuidelijke deel van Zuid-Afrika niet langer slechts een geschikte handelspost tussen Indonesië en Nederland. Er begonnen zich steeds meer Nederlanders maar ook Duitsers en Fransen te vestigen. Inheemse samenlevingen werden door de verovering van hun land vernietigd en er ontwikkelde zich een nieuwe sociale ordening, waarbij de blanken boven de inheemse bevolking stond. Deze Boerenstand wist dat 'zij uitmaakten van een nieuwe ondernemers- en handelsklasse met een ontwikkeld rassen- en statusbewustzijn, al waren zij toen vooralsnog op geen enkele manier een verenigd of ideologisch-gelijkdenkend Boeren- of Afrikanervolk.'[4] Er was dus een dominante, Europese koloniale gemeenschap ontstaan maar van nationale eenheid of nationalisme was zeker nog geen sprake.

Na de Napoleontische oorlogen werd de Britse koloniale overheersing in 1815 met een verdrag bevestigd en er ontstond een nieuwe, Engelssprekende koloniale gemeenschap waarmee spanningen ontstonden.[5] Veel van de Boeren leden onder deze aanwezigheid en de verengelsing die plaatsvond. Het vrije handelskapitalisme werd ingevoerd waardoor de gratis arbeid door slaven verdween en er ontstond meer concurrentie voor dezelfde hoeveelheid stukken land. Veel van de Boeren onttrokken zich van deze verengelsing door in de jaren dertig van de achttiende eeuw met hun zwarte 'bedienden' naar het binnenland van Zuid-Afrika te migreren, dit staat ook wel bekend als De Grote Trek van de Voortrekkers. Opnieuw werd de inheemse bevolking beroofd van hun land en ditmaal werden er twee blanke republieken opgericht, Oranje Vrijstaat en de Zuid-Afrikaanse Republiek. De onafhankelijkheid werd in de jaren vijftig officieel erkent door het Britse Rijk omdat hun latere belangen toen nog niet zichtbaar waren.[6] Door de oprichting van de staten werd een zekere etnische en culturele identiteit vastgelegd.[7]

Wanneer er daarentegen in de jaren zeventig diamanten en later in de jaren tachtig goud werden gevonden, bleek het binnenland plotseling wel degelijk van vitaal belang. Zolang er geen controle was over de Transvaal was de Britse overheersing in

---

[4] Nasson, *Boerenoorlog,* 27.
[5] Nasson, B., *The Boer War: The struggle for South Africa.* (Gloucestershire 2011) 21.
[6] Nasson, *The Boer War,* 21-23.
[7] Nasson, *Boerenoorlog,* 29.

Zuid-Afrika niet langer gegarandeerd en in december 1880 brak de relatief korte Eerste Boerenoorlog uit. Door de Boeren werd deze oorlog later ook wel de Eerste Vrijheidsoorlog genoemd. Februari 1881 werden met de conventie van Pretoria de vredesonderhandelingen vastgelegd, Transvaal was onafhankelijk en Engeland had suzereiniteit. Een vorm van nationalisme was ontstaan. Hoewel de regering in Engeland zich nog geen zorgen maakte over dit Boere of Afrikaner nationalisme, zagen de Engelsen in Zuid Afrika dit na de 'War of Independence' steeds meer als een dreiging.[8]

In 1899 brak de Tweede Boerenoorlog uit. Dit keer werd het een lange, zure strijd die zou duren tot 1902. De oorlog kreeg het karakter van een totale oorlog met barre omstandigheden zoals de concentratiekampen voor vrouwen en kinderen, dodelijke ziektes en de tactiek van de verschroeide aarde. Er ontstond een soort tweedeling in het Boerenvolk tussen diegenen die niet meer wilden vechten en wellicht meer zagen in samenwerking met de Britten, de *hensuppers*, en diegenen die niet vrijwillig wilden opgeven maar wilden doorvechten tot de hypothetische laatste man, de *bittereinders*.[9] Veel van deze bittereinders hadden vaak alles verloren, dus opgeven bracht soms in hun ogen niet veel extra voordelen met zich mee.

Nadat de republieken waren geannexeerd, ontstond er langzamerhand samenwerking tussen de Britse- en Boerenleiders. Vanaf 1905 kregen de Oranjerivierkolonie en de Transvaalkolonie meer zelfbeschikking en in 1910 ontstond de Unie van Zuid Afrika geleid door Louis Botha en Jan Smuts, de generaals die het de Britten juist moeilijk hadden gemaakt tijdens de oorlog. Waar deze leiders nu juist pleitte voor een hereniging van 'blanke mensen in dit land tot één solide, verenigd en sterk ras', kon het leed van de oorlog voor vele andere nationalistische Boeren 'niet zo makkelijk worden weggewist door de strategische logica van de elites'.[10] Ook leiders als Christiaan de Wet en Marthinus Steyn waren geen voorstanders van deze verzoeningspolitiek. Het opkomen van het extreme Afrikaner nationalisme in het begin van de twintigste eeuw wordt dan ook meestal gezien als een reactie op het verlies van deze oorlog.[11]

Na het conflict was de basis van een sociale samenhang en cultuur nog altijd in tact en 'het verlangen van politieke macht en onafhankelijkheid, blies de ideologie nieuw

---

[8] Nasson, *The Boer War,* 43.
[9] Nasson, *Boerenoorlog,* 29-31.
[10] Nasson, *Boerenoorlog*, 231.
[11] M.E. Steyn, 'Rehabilitating a whiteness disgraced: Afrikaner white talk in post-apartheid South Africa', *Communication Quarterly* 52 (2004) 147.

leven in'.[12] In de periode na de oorlog werd mede door de Afrikaner Broederbond het nationalisme op zo'n manier gepropageerd dat Afrikaners uit verschillende kringen zich met de culturele waarden konden identificeren.[13] Ook de Boerenoorlog had hierbij een zekere rol te vervullen. Afrikaner sentimenten werden onder andere door de publicatie van meer dan twintig autobiografische geschriften en vrouwendagboeken sterk gemobiliseerd.[14] In 1925 werd Afrikaans naast Engels een officiële taal van Zuid-Afrika en met de invoering van de apartheid in 1948 was het Afrikanerdom groter dan toen ze ooit de strijd aangingen. Het nationalisme vierde hoogtij. Vanaf de jaren '60 werd dit minder en er ontstond ook onenigheid binnen de politiek. Uiteindelijk hebben de eerste multiraciale democratische verkiezingen plaatsgevonden in 1994.

---

[12] Nasson, *Boerenoorlog*, 273.

[13] R. Davies, *Afrikaners in the New South Africa: identity politics in a globalised economy (*London 2009) 24-25.

[14] E. Jansen en W. Jonckheere, *Boer en Brit: Ooggetuigen en schrijvers over de Anglo-Boerenoorlog in Zuid Afrika.* (Amsterdam 2001) 16.

Hoofdstuk 1: Het hedendaagse Afrikaner nationalisme

§ *1.1 Nationalisme*

De concepten nationalisme en natie zijn nogal controversieel dus voordat het hedendaagse Afrikaner nationalisme aan bod komt, zullen eerst deze begrippen nader worden geanalyseerd aan de hand van bestaande theorieën. Aan de ene kant bestaat er bijvoorbeeld de visie dat de natie bepaalde culturele en institutionele karakteristieken in zich draagt die samen de nationale identiteit vormen van de mensen die hier deel van zijn.[15] Er is een band door gedeelde geschiedenis, taal, gewoontes en/of instituties die de leden van de natie binden tot een te onderscheiden groep. Dit is de primordiale benadering. Aan de andere kant bestaat er ook een constructivistische visie van onder andere Benedict Anderson die spreekt over de natie als een denkbeeldige gemeenschap. Dit inzicht plaatst een vraagteken bij het onderscheid tussen nationalisme en etniciteit.[16] Er wordt gesproken van een denkbeeldige gemeenschap omdat er geen sprake is van regelmatige 'echte' interactie, zoals bijvoorbeeld met vrienden of familie, het verwantschap is ingebeeld.

Om verwarring te voorkomen over de term nationalisme gebruik ik de veelgebruikte definitie van Ernest Gellner. Om de begripsbepalingen van natie mee te nemen in de beschrijving, is deze echter enigszins aangepast. Zijn omschrijving luidt dat nationalisme een doctrine is waarbij de politieke organisatie (de staat) moet overeenstemmen met de culturele eenheid (de natie).[17] Omdat deze culturele eenheid ook een denkbeeldige gemeenschap zou kunnen zijn, zou nationalisme dus een doctrine zijn waarbij de staat, de politieke organisatie, moet overeenstemmen met de natie, de al dan niet denkbeeldige gemeenschap.

Over het algemeen onderscheiden studies over nationalisme het fenomeen in twee ideaaltypes. Aan de ene kant bestaat er etnisch nationalisme, waarbij waarde gehecht wordt aan gedeelde etniciteit, cultuur, taal, religie, en geschiedenis (of eigenlijk de mythe van bloedverwantschap). [18] Deze criteria worden dan ook gebruikt om mensen buiten of binnen de groep te sluiten. Een Afrikaner die op dezelfde dag, om

---

[15] T. Blaser, 'A new South African imaginary : nation building and Afrikaners in post-apartheid South Africa', *South African Historical Journal* 51 (2004) 181.
[16]Blaser, 'A new South African imaginary', 181.
[17] J.L. Snyder, *From Voting to Violence: democratization and nationalist conflict* (London 2001) 22.
[18] Snyder, *From Voting to Violence*, 23-25.

dezelfde tijd, op dezelfde plek is geboren als een Xhosa-man behoort dus volgens deze visie dus niet tot dezelfde natie.

Aan de andere kant is er civiek nationalisme, ook wel staatsnationalisme genoemd, waarbij er meer waarde gehecht wordt aan loyaliteit aan bepaalde politieke instituties en ideeën. Als men geboren is in een land of er al langere tijd verblijft, voldoende kennis heeft over de taal en kan participeren in de samenleving is dat voldoende om bij de groep te worden ingesloten.[19] Gekeken naar het voorbeeld hiervoor, zijn beide mannen Zuid- Afrikaan. Een natie is echter nooit puur etnisch of puur 'burgerlijk' nationalistisch. De twee soorten leven naast elkaar.

§ *1.2 Verligte en verkrampte groeperingen*

Na de afschaffing van de apartheid waren er volgens Maano Freddy Ramutsindela twee soorten Afrikaner nationalistische partijen en groeperingen te ontdekken in Zuid-Afrika, de *verkrampte* en de *verligte*.[20] Deze tweedeling vindt haar oorsprong in de Boerenoorlog toen er een scheiding was ontstaan tussen de bittereinders en de hensuppers. Na de oorlog bleef deze tweedeling voortbestaan toen er de keuze was om samen met de Britten samen te werken of om zich hiervan af te scheiden. Onder andere Louis Botha en Jan Smuts kozen voor samenwerking terwijl James Barry Munnik Hertzog koos voor een nationalistisch beleid dat uiteindelijk heeft geleid tot de oprichting van de Nationale Partij. Ook toen in de jaren '60 de Zuid Afrikaanse Republiek werd gesticht en het Britse Imperialisme wegviel, speelde nog een keer een zelfde soort vraag op.[21] Er kon gekozen worden voor om de exclusiviteit te laten varen of om zich wederom te isoleren.

Nadat de apartheid was afgeschaft, was dus een tweedeling blijven bestaan. Zo was de groep nationalistische Afrikaners wederom opgesplitst in twee groepen, de verligte en de verkrampte nationalisten. De Nationale Partij, onder wiens gezag de apartheid was afgeschaft, koos bijvoorbeeld voor de verligte weg. De leden probeerden een non-raciaal karakter te creëren en eenheid promoten.[22] Een vorm van civiek nationalisme dus. Aan de andere kant bleven er verkrampte extreemrechtse bewegingen bestaan. Zij willen geen deel zijn of worden van één Zuid Afrika. Zij trachten met man en

---

[19] Snyder, *From Voting to Violence*, 23-25.
[20] M.F. Ramutsindela, 'Afrikaner Nationalism, Electioneering and the Politics of a Volkstaat', *Politics* 18 (1998) 180.
[21] Ramutsindela, 'Afrikaner Nationalism, Electioneering and the Politics of a Volkstaat', 180.
[22] Ramutsindela, 'Afrikaner Nationalism, Electioneering and the Politics of a Volkstaat', 187.

macht een Volksstaat op te richten en hangen meer een vorm van etnisch nationalisme aan. Binnen het Afrikaner nationalisme is deze Volksstaat nog van groot belang. Ook nu nog is dit een cruciaal streven. Hierover meer in hoofdstuk 2.

§ *1.3 Houdingen Afrikaners*

Volgens Thomas Blaser zijn de drie houdingen van Afrikaners tegenover de politiek van na de apartheid. Ten eerste zijn er de extreemrechtse, vervreemde Afrikaners. Ze zijn vervreemd geraakt van de post- apartheid samenleving en voelen een dreiging rondom het wegvallen hun economische en politieke stabiliteit. Bijvoorbeeld een extremistische, terroristische beweging zoals De Boeremag, handelt in naam van deze minderheid en de oppositie van een multiraciale democratie.[23] Een droom voor deze rechtse Afrikaners is een eigen stuk land of de verdrijving van alle zwarten en kleurlingen uit Zuid-Afrika. Naast een kleine groep in Orania is voor de meerderheid van de Afrikaners deze droom met de komst van de nieuwe grondwet in 1996 weggegooid.[24]

Ten tweede zijn er Afrikaners die zich geleid door intellectuelen verenigen in organisaties zoals De Groep van 63, de Federasie Afrikaanse Kultuurvereniginge of PRAAG (Pro- Afrikaanse Aksiegroep). Ze zijn ontevreden met de huidige politieke orde maar toegewijd aan de democratie en actie zonder geweld. Ze vrezen dat naarmate Afrikaners minder invloed hebben in de politiek, ze sociaal en cultureel gezien onbelangrijk worden en misschien zelfs uitsterven.[25] Deze groeperingen zien Afrikaners als een specifieke etnische groep met bepaalde eigenschappen die samen met de taal en cultuur behouden moeten worden.

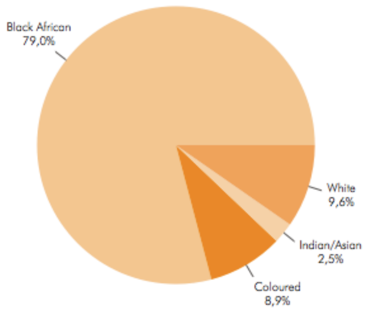
Ten slotte is er een groep die niet zozeer pleit voor meer rechten voor Afrikaners of überhaupt politiek die gebaseerd is op etniciteit.[26] Sommigen van deze groep zijn het niet eens met de huidige ANC regering omdat ze bijvoorbeeld vinden dat deze een vorm van patronage toepassen. Voor anderen ligt het zelfs niet eens slechts aan de regering maar ook aan de Afrikaners zelf en hun houding tegenover het veranderende Zuid-Afrika.

[23] Blaser, 'A new South African imaginary', 192
[24] Blaser, 'A new South African imaginary', 192-193
[25] Blaser, 'A new South African imaginary', 193
[26] Blaser, 'A new South African imaginary', 194

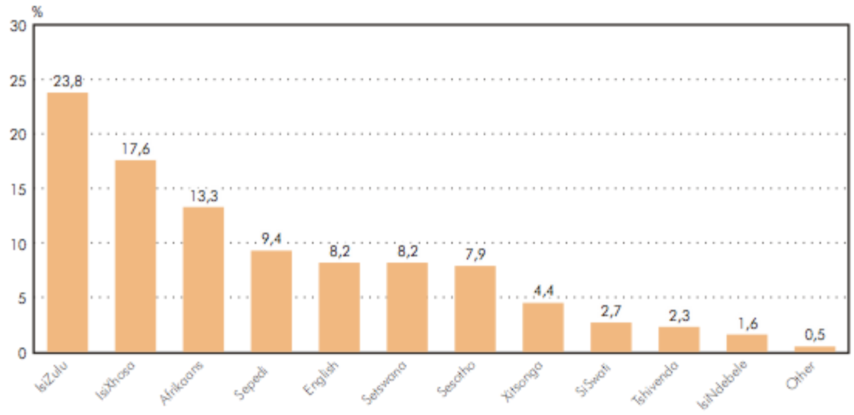
§ 1.4 *Verhoudingen*

De verhoudingen binnen het land kunnen duidelijker worden door een aantal statistieken over de taal, etniciteit en politieke voorkeur bloot te leggen. Het geeft namelijk een breder beeld van de demografische verstandhouding van Zuid-Afrika en in welke proporties het Afrikaner nationalisme zich zou kunnen afspelen.

Gegevens uit 2001 geven aan dat Zuid-Afrika een populatiegrootte van ongeveer 44.82 miljoen mensen had, waarvan er 9,6 procent als 'blank' wordt beschouwd en 8,9 procent 'gekleurd'.[27] Dit zijn dus 4.293.640 blanken en 3.994.505 gekleurden.



Daarbij gaf 13,3 procent van de bevolking aan dat hun huistaal Afrikaans is. Deze 13,3 procent representeren 5.983.426 mensen.[28]



[27] Statistics South Africa, 'Census 2001: Census in brief' (3 februari 2003), http://www.statssa.gov.za/census01/html/CInBrief/CIB2001.pdf (7 juni 2012) 12.
[28] Statistics South Africa, 'Census 2001: Census in brief' (3 februari 2003), http://www.statssa.gov.za/census01/html/CInBrief/CIB2001.pdf (7 juni 2012) 18.

Van deze groep kunnen er 2.536.906 onder de noemer 'blank' worden geschaard en 3.173.972 onder de noemer 'gekleurd'. Dat is procentueel gezien dus 59,1 procent van de 'blanken' en 79,5 procent van de 'gekleurden'.[29] Het bevolkingsaantal wordt inmiddels overigens geschat op plus minus 50.59 miljoen.[30] Helaas zijn verdere officiële gegevens over de recente demografie pas beschikbaar als de 'Census 2011' afgerond is.

Qua politieke voorkeur geeft het laatste verkiezingenrapport van 2009 aan dat er van de 17 680 729 mensen die op tijd de stembus hebben bereikt, er 146 796 gestemd hebben op Vryheidsfront Plus, een vrij rechtse Afrikaner nationalistische partij.[31] Dit is ongeveer 0,83 procent van alle stemmen en heeft uiteindelijk geleid tot vier zetels. Provinciaal gezien is deze partij het populairst in Free State en Gauteng, waar met 2,01 procent en 1,63 procent van de stemmen in beide provincies één zetel is behaald.[32] Free State en Gauteng zijn overigens gelegen in de oude republieken Oranje Vrijstaat en Transvaal. Wat opviel was in deze provincies achtereenvolgens 11,9 procent en 14,4 procent van de bevolking Afrikaans sprak als huistaal. In West- Kaap en Noord- Kaap ging enkel 0,43 procent en 1,24 procent van de stemmen naar Vryheidsfront Plus. Dit terwijl in deze provincies relatief de meeste mensen Afrikaans als huistaal gebruikten (55,3 procent en 68 procent).

Qua omvang is de groep Vryheidsfront Plus- stemmers dus relatief een vrij kleine groep. Desalniettemin mag niet vergeten worden, dat deze gegevens over de politieke voorkeur gaan over het deel van de bevolking dat stemt. Bovendien gaat het in dit geval over één rechts-nationalistische partij die mee heeft gedaan met de verkiezingen, hoewel er genoeg buiten parlementaire extreemrechtse groeperingen zijn in Zuid-Afrika. Helaas zijn hier het precieze aantal leden van onbekend.

---

[29] Statistics South Africa, 'Census 2001: Census in brief' (3 februari 2003), http://www.statssa.gov.za/census01/html/CInBrief/CIB2001.pdf (7 juni 2012) 18.

[30] Statistics South Africa, 'Mid-year Population Estimates 2011' (versie 27 juli 2011), http://www.statssa.gov.za/publications/P0302/P03022011.pdf (7 juni 2012) 2.

[31] The Electoral Commission of South Africa, '2009 Elections Report', http://www.elections.org.za/content/DynamicDocs.aspx?id=331&BreadCrumbId=331&LeftMenuId=251&name=home (17 juni 2012) 100.

[32] The Electoral Commission of South Africa, '2009 Elections Report', http://www.elections.org.za/content/DynamicDocs.aspx?id=331&BreadCrumbId=331&LeftMenuId=251&name=home (17 juni 2012) 101-102.

Hoofdstuk 2: Politiek

§ 2.1 De Volksstaat

Een aspect dat een belangrijke rol vervult binnen de hedendaagse Afrikaner politiek is het nastreven van een eigen Volksstaat, een onafhankelijke republiek. Bij elke nationalistische politieke beweging komt dit doel sterk naar voren. Het idee van de Volksstaat stamt uit de jaren tachtig als reactie op de regerende Nationale Partij.[33] In 1985 versoepelde deze partij het segregatiebeleid, waarbij slechts dertien procent van het land was toebedeeld aan de zwarte bevolking door middel van de Bantoestans. De regering had aanvankelijk het idee om de gehele zwarte meerderheid daar te bevolken. In ruil voor dit plan gaf de Nationale Partij het burgerschap aan de zwarte bevolking terug die in de blanke gebieden woonde. Kritiek op het beleid was dat het segregatiestreven kon worden omgedraaid, de blanke bevolking zou zich kunnen terugtrekken naar een bepaald gebied waarmee de zwarte bevolking over de rest van het land zou kunnen regeren.[34] De Nationale Partij wees dit voorstel af en koos geleidelijk voor de weg naar de democratie die we nu kennen. Ondanks alles bleef de droom van de eigen Volksstaat onder een aantal organisaties wel voortleven, doch is er onenigheid over hoe en waar deze zou moeten worden gevestigd.[35] Hieronder zullen een aantal verschillende voorbeelden worden gegeven.

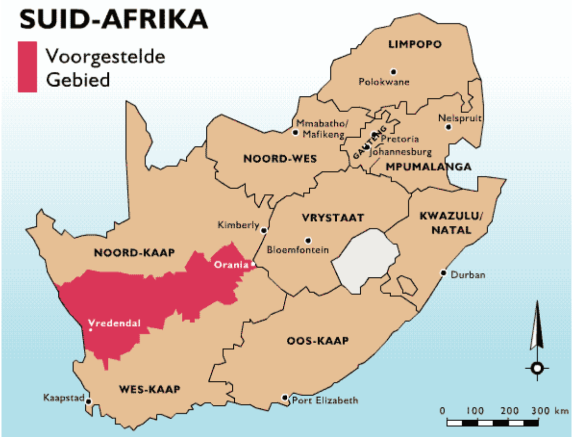
§ 2.2 Vryheidsfront Plus

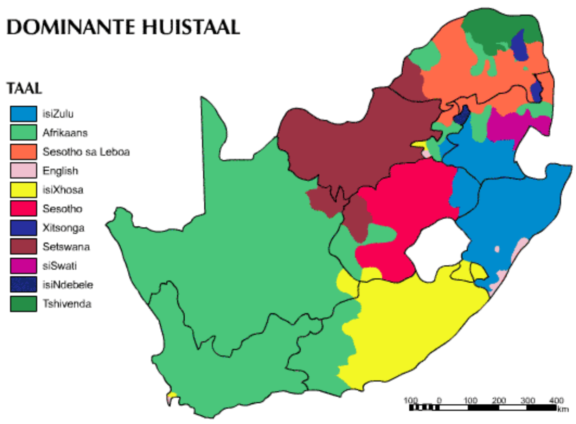
Vryheidsfront Plus is opgericht in 1994 door generaal Constand Viljoen en begonnen onder de naam Vryheidsfront.[36] Het was eigenlijk een soort samensmelting van leden uit andere rechtse partijen die weigerden deel te nemen aan de democratische verkiezingen. Deze partij is dan ook de enige rechtse politieke partij die mee heeft gedaan in 1994. In 2001 werd het leiderschap overgenomen door Pieter Mulder en sindsdien is het beleid milder geworden. In 2004 besloten de Conservatieve Partij, de Afrikaner Eenheidsbeweging en Vryheidsfront verder te gaan onder de naam Vryheidsfront Plus. Vryheidsfront Plus lijkt steeds meer deel te nemen als volwaardige

---

[33] M. Vestergaard, 'Who's Got the Map? The Negotiation of Afrikaner Identities in Post-Apartheid South Africa', *Daedalus* 130 (2001) 32.
[34] Vestergaard, 'Who's Got the Map?, 32.
[35] Vestergaard, 'Who's Got the Map?, 32.
[36] A. Zegeye, *Social identities in the new South Africa ; After apartheid volume one* (Johannesburg 2001) 309.

oppositie.[37] De creatie van een eigen Volksstaat staat nog zeker wel hoog op de agenda alhoewel ze het streven naar een onafhankelijk land hebben verruild voor het streven naar een gebied met 'relatieve autonomie, zoals een provincie'.[38] Zoals de partij zelf beschrijft zal meer autonomie op de plaatselijke regering op langere termijn 'lei tot selfbeskikking op streeks-, provinsiale en uiteindelik nasionale vlak.'.[39]





Op de website van de partij is een voorgestelde Volksstaat uitgewerkt, naar eigen zeggen op basis van een 'deeglike ontleding van die demografiese werklikhede van Suid-Afrika, sowel as die bestudering van internasionale voorbeelde'[40]. Zoals de afbeeldingen hierboven aangeven is het gebied uitgekozen naar taalgebied. Hierbij is dus geen link te vinden met de republieken ten tijde van de Boerenoorlog, Transvaal en Oranje Vrijstaat. Noch is er een link te vinden waarbij de Boerenoorlog wordt gebruikt om het streven of het verwezenlijken van deze Volksstaat te legitimeren. De partij presenteert zich dus eerder als een rechtse oppositiepartij die 'slechts' streeft naar meer autonomie voor Afrikaners ongeacht de oorlog of de voormalig republieken.

§ 2.2 Boerestaat Partij

De Boerestaat Partij staat bekend om het extreemrechtse en conservatieve gedachtegoed dat er op nagehouden wordt door de leden. De partij is fel tegen anticonceptie en zien dit dan ook als een manier waarop Afrikaners hun macht verliezen. Afrikaners moeten meer voortplanten om zo meer macht te kunnen

[37] Davies, *Afrikaners in the New South Africa,* 124.
[38] Vestergaard, 'Who's Got the Map?, 32.
[39] Vryheidsfront Plus, http://www.vryheidsfront.co.za/a/index.asp (17 juni 2012).
[40] Vryheidsfront Plus, http://www.vryheidsfront.co.za/a/index.asp (17 juni 2012).

uitoefenen, oftewel 'Vermeerder, vul die aarde en Heers daaroor.'.[41] De Boerenoorlog ligt bij de partij nog steeds erg gevoelig. Toen koningin Elisabeth II bijvoorbeeld naar aanleiding van de transitie fase naar de meerderheidsregering in 1995 Zuid Afrika bezocht, was vooral ook deze partij furieus. Zo werd er geroepen dat deze achterkleindochter van de wrede koningin die schuldig was aan een holocaust op hun volk, niet welkom was in de Boerestaten Transvaal en Oranje Vrijstaat.[42]

In 2006 heeft de partij aangegeven zich te willen mengen in de multiraciale democratie en staat nu dan ook officieel geregistreerd op nationaal niveau.[43] [44] De partij hoeft naar eigen zeggen niet te regeren maar streeft naar een Volksstaat, of in ieder geval onafhankelijke vrijheid. Ter verantwoording van dit streven wordt op hun website een aantal keer de Boerenoorlog, oftewel de twee vrijheidsoorlogen, aangehaald.

> 'Die Boerestaat Party is geanker in ons geskiedkundige strewe na vryheid. (…) Ons eer ons Boere Volksgenote wat in twee vryheids oorloë geveg het vir hierdie onafhanklikheid. Ons eer al ons voorouers wat in die laaste eeu hulle lewens gewy het om ons in Suid-Afrika te laat oorleef.'[45]

Ook wordt het leed van de vrouwen, kinderen en Boeresoldaten benadrukt om aan te geven dat zij voor de vrijheid van de Afrikaners nu gestorven zijn. Het bloedvergieten van toen wordt als het ware ter verantwoording voor het streven naar vrijheid van heden ten dage gebruikt.

> 'Die Boerestaat Party eer die offers van 27,000 vroue en kinders wat gesterf het in die Engelse konsentrasie kampe vir die strewe om vryheid vir ons Volk. Die Party eer ook die 3000 Boere vegters wat in die Engelse oorlog gesneuwel het vir ons vryheid.'[46]

---

[41] Boerestaat Partij, http://www.boerestaatparty.co.za/program_van_beginsels.htm (17 juni 2012).
[42] Nasson, *The Boer War,* 290
[43] F. Blandy, 'Far right looks to political mainstream' (versie 27 december 2006), http://mg.co.za/print/2006-12-27-far-right-looks-to-political-mainstream (5 juni 2012).
[44] IEC South Africa, 'Political Party list', http://www.elections.org.za/content/Pages/Registered_Parties/Registered-Parties.aspx?name=Parties (5 juni 2012).
[45] Boerestaat Partij, http://www.boerestaatparty.co.za/program_van_beginsels.htm (17 juni 2012).
[46] Boerestaat Partij, http://www.boerestaatparty.co.za/program_van_beginsels.htm (17 juni 2012).

Er wordt daarentegen niet alleen verwezen naar de Boerenoorlog. Naast de strijd worden de Voortrekkers bijvoorbeeld aangehaald, wordt er gewezen op de verkiezingen in 1994 en wordt benadrukt dat de Afrikaners als bevolkingsgroep uitsterven.

§ *2.3 De Afrikaner Weerstandsbeweging*

De Afrikaner weerstandsbeweging, oftewel de AWB, is geen officiële partij maar één van de hedendaagse paramilitaire, extreemrechtse en nationalistische groeperingen in Zuid Afrika. De organisatie werd in 1973 opgericht. De democratisering maar vooral de zwarte meerderheidsregering als gevolg hiervan, werd door de beweging als tweede invasie gezien die vroeg om landverdediging en nationale bescherming van de Boerenstaten.[47] Toen medeoprichter en voormalig leider Eugene Terre'Blanche onlangs op 3 april 2010 werd vermoord, is het leiderschap overgenomen door Steyn van Ronge. Op de website van de AWB wordt aangegeven dat hij als doelstelling heeft 'n sekuriteitsplan om boere te beskerm teen plaasaanvalle en die vestiging van 'n wit tuisland.'[48] Vooral dat laatste, althans de stichting van een Boerenvolksstaat, komt op de gehele website vaak naar voren en het zou kunnen worden beschouwd als het streven van de AWB. Zoals aangegeven in het volgende citaat vindt de partij dat deze staat zal moeten worden gevestigd in de voormalige Boeren republieken.

> 'Die belangrikste strewe van die AWB is die vestiging van 'n Boerevolkstaat. Hierdie volkstaat sal gevestig word op die onvervreembare geskiedkundige aanspraak op die grondgebied van die voormalige Boererepublieke; die Zuid-Afrikaansche Republiek, die Republiek van die Oranje Vrystaat en die Nieuwe Republiek naamlik Vryheid en Utrecht.'[49]

Gekeken naar de invloed van de Boerenoorlog, zal opvallen dat er op de website continue wordt gerefereerd deze strijd. De oorlog wordt vooral gebruikt om het streven naar 'het thuisland' te beargumenteren. Onder andere worden er bijvoorbeeld de

[47] Nasson, *The Boer War,* 296
[48] Afrikaner Weerstandsbeweging, http://awb.co.za/awb-leierskap/awb-leier/ (17 juni 2012).
[49] Afrikaner Weerstandsbeweging, http://awb.co.za/wie-is-ons/awb-inligting/ (17 juni 2012).

Conventie van Pretoria van 1881 en de Conventie van Londen van 1884 genoemd om aan te geven dat er al eerder erkende onafhankelijke Boerenrepublieken bestonden en dat dit dan ook de plek is waar de Volksstaat zou moeten worden gevestigd.

> 'Die Boererepublieke is deur Engeland, Holland, Frankryk, Duitsland , België en deur die Verenigde State van Amerika (VSA) erken as die alleen eiendom van die Boerevolk. Die Boerevolk het 'n volkeregtelike aanspraak op 'n Boerestaat. Na die verlies van onafhanklikheid in 1902 (Vrede van Vereeniging) en die Unie aangewend om sy vryheid te herwin.'[50]
> 'Soortgelyke erkenning is later aan die Boere van die Zuid-Afrikaansche Republiek (ZAR) verleen, nadat hulle 'n tyd lank deur Brittanje beset is, – Pretoria-verdrag van 1881 en die Londen-verdrag van 1884.'[51]

Ook wordt er verwezen naar de Vrede van Vereeniging, de vrede die werd getekend aan het einde van de Boerenoorlog. Volgens de beweging heeft het Boerenvolk, hun voorouders, door middel van de ondertekening van dit verdrag hun vrijheid voorgoed verloren zien gaan.

> 'Die Boer het sy vryheid reeds verloor met die ondertekening van die Vrede van Vereeniging op 31 Mei 1902.'[52]

Ten slotte wordt er op de website veelvoudig op de oorlogsmisdaden van Groot Brittannië en de bijbehorende slachtoffers onder vrouwen en kinderen geattendeerd. De daden van toen worden in het licht van nu gesteld om aan te geven dat ze hun vrijheid en soevereiniteit op onterechte manier zijn verloren. Als het vandaag de dag gebeurt zou zijn, zouden ze volgens de partij de republieken nooit verloren zijn. Ze willen dus duidelijk maken dat ze recht hebben op een dergelijke staat.

---

[50] Afrikaner Weerstandsbeweging, http://awb.co.za/wie-is-ons/awb-inligting/ (17 juni 2012).
[51] Afrikaner Weerstandsbeweging, http://awb.co.za/wie-is-ons/boerevolk-verontreg/ (17 juni 2012).
[52] Afrikaner Weerstandsbeweging, http://awb.co.za/wie-is-ons/boerevolk-verontreg/ (17 juni 2012).

(…) 'Meer as 26 000 kinders en vroue het op daardie tydstip reeds die lewe gelaat as gevolg van Britse oorlogsmisdade. In vandag se taal sou Kitchener en Milner net soos Slobodan Milosevic van Yugoslavia, tereg gestaan het op misdade teen die mensdom. Die Boere het geen ander keuse gehad as om die vredesooreenkoms te teken nie. Indien hierdie vredesverdrag vandag gesluit was, sou dit definitief nie deur die wêreld erken gewees het nie, aangesien dit deur middel van misdade teen die mensdom, bereik is.'[53]

§ *2.4 Orania*

De meest serieuze poging tot het verwezenlijken van een Afrikaner thuisland is het dorp Orania.[54] De nederzetting is gelegen tussen Hopetown en Petrusville, ongeveer tegen de grens van Noord-kaap en Vrijstaat, en is enkel bewoond door blanke Afrikaners. Een groep separatisten heeft hier het startpunt van de Volksstaat gesticht, een provincie die zij in hun fantasie zien uitgroeien tot aan de Atlantische Oceaan.[55] Het dorp heeft meer dan zeshonderd inwoners, duizenden koeien en is Zuid-Afrika's grootste producent van pecannoten. Ook exporteert Orania de vruchten van de biodynamische druivengaarden, zijn er twee scholen, twee musea en wordt er betaald met eigen valuta. Vanaf een heuvel kijkt een standbeeld van voormalig minister-president Hendrik Frensch Verwoerd trots over het stadje uit. Naast dit standbeeld is één van de twee musea gewijd aan deze man, bekend om het introduceren van de Bantoestans ten tijde van de apartheid.

Orania wilt geen deel worden van het nieuwe verenigde Zuid-Afrika. Ze zien te veel veranderen en vertrouwen er niet op dat de ANC- regering naar hun wensen zal luisteren. De enige manier waarop ze als aparte groep kunnen voortbestaan en hun vrijheid kunnen naleven, is naar hun mening in een onafhankelijke staat.[56] Het streven naar een Volksstaat staat dus ook hoog op de agenda van deze groepering. Op hun website noemen ze zichzelf een zelfstandige Afrikaner- gemeenschap die streeft naar

[53] Afrikaner Weerstandsbeweging, http://awb.co.za/wie-is-ons/boerevolk-verontreg/ (17 juni 2012).
[54] Vestergaard, 'Who's Got the Map?, 32
[55] Vestergaard, 'Who's Got the Map?, 32.
[56] Vestergaard, 'Who's Got the Map?, 33.

'Afrikanerzelfsbeschikking binnen een federaal Zuid-Afrika. De Orania Beweging is een culturele en politieke instelling die steun werft voor dit ideaal.'[57]

Qua invloed van de Boerenoorlog is het tweede museum dat zich in Orania bevindt, het Orania Kultuur Historiese Museum, bijna volledig toegewijd aan de oorlog.[58] Ook worden de slachtoffers op feestdagen als 'Bittereinderdag', uiteraard in klederdracht herdacht. Die dag wordt dan gevuld met onder andere een bezoek aan een concentratiekampterrein en meeslepende vertellingen over die tijd. Ter verantwoording van het streven naar de Volksstaat wordt er, gekeken naar bijvoorbeeld hun representatie op hun website, nauwelijks tot geen gebruik gemaakt van deze strijd. Een directe link met de Boerenoorlog is dus niet te vinden als het gaat om het politieke streven naar een eigen staat. Echter is er wel zeker een indirecte link te vinden, zoals bijvoorbeeld het museum, de eigen feestdagen en de eigen scholen. Er wordt hierdoor extra aandacht besteed aan de geschiedenis en identiteit van de Afrikaners. Omdat de oorlog een belangrijk deel is van deze mythe van origine, zal ook deze strijd invloed hebben op de segregatie van Orania en haar inwoners.

---

[57] Orania, http://www.orania.co.za/ (17 juni 2012).
[58] J. Kirchick, 'In Whitest the Afrikaner homeland of Orania', *The Virginia Quarterly Review* (zj) 85.

Hoofdstuk 3: Cultuur

§ *3.1 Elites*

Zoals in het eerste hoofdstuk beschreven staat, zijn er naast de extreemrechtse vervreemde Afrikaners ook groeperingen die geleid door intellectuelen de taal en cultuur willen beschermen. Naarmate zij de politieke macht van de Afrikaners steeds meer verloren hebben zien gaan, zijn zij bang sociaal en cultureel uit te sterven. Zij proberen dit dan ook te voorkomen door een vinger in de pap te behouden wat betreft culturele uitingen. Voorbeelden van deze groeperingen zijn De Groep van 63, die inmiddels gefuseerd is met de Federasie van Afrikaanse Kultuurvereniginge, en de Pro Afrikaanse Aksiegroep. Vooral de Federasie van Afrikaanse Kultuurvereniginge, oftewel de FAK, heeft in het verleden nogal een reputatie opgebouwd als nationalismevoedende organisatie. De Federasie was namelijk één van de sleutelfiguren voor het sterke nationalisme gedurende de twintigste eeuw. Door middel van de FAK kon de Afrikaner Broederbond de georganiseerde Afrikanercultuur tussen grofweg 1929 en 1980 bijna volledig beheersen, aldus Mariana Kriel.[59] Tegenwoordig valt het wat betreft het 'beheersen' wel mee. Het propagandagehalte en de druk om lid te worden van organisaties is stukke verminderd, al dan niet heengegaan.[60]

In 1994 brak de FAK met haar moederorganisatie en in 2004 werd het 'New Afrikaans Movement'-project onder leiding van Danie Goosen en Jahann Rossouw in gang gezet. Deze twee 'organische intellectuelen', of naar eigen zeggen 'idea creators', waren eerst verbonden met de Groep van 63.[61] Door gebrek aan geld en middelen om het grote publiek te bereiken aan de kant van de organisatie en gebrek aan jonge, frisse ideeën aan de kant van de FAK, ontstond er een samenwerkingsverband. Rossouw's definitie van zijn rol als 'ideeën schepper' komt volgens Mariana Kriel verdacht veel overeen met hoe de Broederbond zichzelf zag. Zij beschreven zichzelf namelijk toentertijd als denkbron.[62] Het doel volgens Danie Goosen is om een netwerk te creëren van symbolen en mythes, die nieuwe cultureel-politieke energie zal losmaken en

---

59 M. Kriel, Old wine in old wineskins: The ideology of the new Afrikaner movement and the Broederbond compares (PhD paper, Pretoria 2006) 2.
60 Vestergaard, 'Who's Got the Map?, 37
61 Kriel, 'Old wine in old wineskins', 3-4
62 Kriel, 'Old wine in old wineskins', 4

Afrikaners uit hun hedendaagse cultureel-politieke impasse kunnen doen leiden.[63] De ambitie tot mobilisatie komt ook naar voren op de website:

> 'Die FAK het met sy stigting twee kerndoelstellings geïdentifiseer, naamlik om idees te ontwikkel vir die ontwikkeling en versterking van die Afrikaanse taal-en –kultuur en tweedens om 'n koördinerende rol tussen Afrikaanse kultuurverenigings te vervul. Die FAK het deur dekades leiding op kulturele gebied geneem om Afrikaanse kultuur te versterk en uit te bou.'[64]

Een andere groep die beschermend optreed tegenover het 'verval van de Afrikanercultuur' is de Pro Afrikaanse Aksiegroep, oftewel PRAAG. De groep beschrijft zichzelf als 'aktief in die afbreek van die heersende staatsideologie met sy verguising van die Afrikaanse taal, kultuur, tradisie en geskiedenis. Ons hou ons besig met die skep van 'n nuwe ideologie wat tot ons bevryding sal lei.'[65] De 'organische intellectueel' achter deze organisatie is Dan Roodt. In de jaren '80 was hij een jonge anarchist die zich tegen de apartheid keerde. Zijn werk werd verbannen en in 1982 verliet hij Zuid-Afrika om zijn militaire dienst te ontglippen. Hij kwam herrezen terug met extremistische ideeën en niet vies van het Afrikaner taalactivisme. In veel van zijn werk proclameert hij bijvoorbeeld dat de Afrikaners de inheemse bevolking van Zuid-Afrika zijn. Volgens Johan Geertsema moet PRAAG gezien worden als reactie op de post- apartheid samenleving waarin er een poging gedaan wordt om de ongelijkheden die zijn ontstaan ten tijde van de apartheid, recht te trekken.[66]

Deze elites produceren naast ideeën ook symbolen of laten oude symbolen opnieuw opbloeien, al bij al lijkt deze werkwijze verdacht veel op die van nationalistische intelligentsia.[67] De publicaties en activiteiten van deze groeperingen kunnen nationalistische gevoelens voeden. Omdat het doel van de elites en groeperingen mede het beschermen van de cultuur en geschiedenis is, is een logisch gevolg dat de Boerenoorlog hier deel van zal zijn. Directe verwijzingen zijn er op de websites van de

---

[63] Kriel, 'Old wine in old wineskins', 5
[64] Federasie van Kultuurvereniginge, http://www.fak.org.za/wie-is-ons-2/
[65] Pro Afrikaanse Aksiegroep, http://praag.tk/?page_id=2 (17 juni 2012)
[66] J. Geertsema, 'White Natives? Dan Roodt, Afrikaner Identity and the Politics of the Sublime'*The Journal of Commonwealth Literature* 41 (2006) 108.
[67] Kriel, 'Old wine in old wineskins', 18

FAK en PRAAG wel degelijk terug te vinden, alhoewel niet bovenmatig vaak. Zo staat bijvoorbeeld op de voorpagina van de FAK- website de biografie van Paul Kruger als kerstgeschenk aangeboden en is het behoud van het Krugerhuis één van de projecten waar de organisatie zich voor in zet. Ook wordt er een evenement aangekondigd van één van de dochterorganisaties waarbij onder andere veldslagen worden nagespeeld waarbij de 'eerste en tweede Vryheidsoorloë word nageboots waar gesinne en kinders betrek word om hulle sodoende van die geskiedenis bewus te maak.'[68].

Op de website van PRAAG worden er vooral artikelen getoond. Waaronder ook bijvoorbeeld een artikel dat gaat over de straatnamen in Pretoria:

> 'PRAAG supports the call by the Dutch Freedom Party for Dutch and Afrikaner people to stand together in defending their shared cultural heritage as embodied in Pretoria's street names. Queen Wilhelmina is remembered for her courageous support for the Boers during the Second War of Independence when colonial Britain destroyed our country and let our women in children die in concentration camps. (…) Through its name changes the ANC is embracing the worst aspects of the British colonial tradition.'[69]

De Boerenoorlog wordt zoals hierboven aangegeven gebruikt ter verantwoording voor het behoud hiervan. Van de Partij van de Vrijheid wordt er gerefereerd naar het 'heldhaftige' optreden van koningin Wilhelmina ten tijde van de 'Tweede Onafhankelijkheidsoorlog', waarna er gewezen wordt op het verwoestende karakter met als hoofdschuldige Groot-Brittannië. Ten slotte wordt er geconcludeerd dat als het ANC de wijzigingen doorzet, de partij de Britse koloniale traditie omarmd. De oorlog wordt dus gebruikt ter legitimatie van het behoud van de straatnamen. De argumentatie hierbij is zoals aangetoond, gebaseerd op een nogal vreemde manier van redeneren. De rol van Nederland wordt bovendien geromantiseerd door bijvoorbeeld termen als 'courageous' te gebruiken terwijl Nederland net als alle andere landen niet durfde in te grijpen.

---

[68] Federasie Afrikaanse Kultuurvereniginge, http://www.fak.org.za/nuus/lede-organisasies/rapportryerbeweging/ (17 juni 2012)
[69] Pro Afrikaanse Aksiegroep, http://praag.org/?p=395 (17 juni 2012)

§ 3.2 *Geschiedschrijving*

In de jaren na de oorlog, met nadruk op de jaren ’30 en ’40, werd er niet slechts door organisaties als de FAK en Broederbond gewerkt aan het nationalisme. Ook historici creëerden een nationaal Afrikaner historisch besef. Geleidelijk aan ontstond er een mythologie rondom de geschiedenis, geschapen door nationalistische politieke en culturele entrepreneurs. De journalist Gustav Preller was één van de vooraanstaande mannen die een grote rol speelde in de culturele fabricage van dit nationalistisch bewustzijn door middel van de Boerenoorlog.[70] Hij vertaalde het verleden naar een recentere uitgave hiervan door verschillende media te hanteren. Daarnaast gebruikte Preller persoonlijke vormen zoals brieven, dagboeken en foto’s en voegde deze samen met de orale geschiedenis.[71] Het sloeg aan, de onderwerpen die de onofficiële historicus aansneed werden razend populair. Naast het werk van Preller ontstond er rond de jaren ’30 en ’40 een overvloed aan publicaties over de oorlog. Verder in dit hoofdstuk wordt er dieper ingegaan op twee onderwerpen van de mythologie rondom de geschiedenis die te maken hebben met de Boerenoorlog.

Na de jaren ’40 werd de oorlog een minder besproken onderwerp.[72] Rond die tijd waren er aan de ene kant minder persoonlijke herinneringen of waren deze vervaagd. Aan de andere kant was de oorlog niet langer meer nodig voor etnische mobilisatie gezien de machtsoverwinning in 1948. In de jaren ’60 hadden de meeste Afrikaners door het Apartheidssysteem een goede economische positie en had de afkeer tegen de Britten plaats gemaakt voor een zogenaamd blank nationalisme. Hoewel de oorlogsherinnering niet dezelfde kracht had als destijds, ‘blies de terminale crisis rond de Apartheid de oude gevoelens weer nieuw leven in.’[73] De historicus Floors van Jaarsveld kwam tot de conclusie dat het Afrikanerdom in de twintigste eeuw twee grote verliezen had geleden, namelijk de Boerenoorlog en de politieke nederlaag van 1994.[74] Rond deze mening ontwikkelde zich een bittereinder filosofie waarbinnen de Britse overheersing had plaatsgemaakt voor een Afrikaanse. Deze minderheid van de Afrikaners was bang voor hun positie. Er werd gevreesd dat net als bij de Uitlander kwestie er cultureel plaats

---

70 E. Heyningen, ‘Costly Mythologies: The Concentration Camps of the South African War in Afrikaner Historiography*’, *Journal of Southern African Studies* 34 (2008) 498.

71 Heyningen, ‘Costly Mythologies’, 498

72 A. Grundlingh, ‘The Bitter Legacy of the Boer War’, *History Today* 49 (1999) 21-27.
Herwitz, D., ‘Monument, Ruin, and Redress in South African Heritage’ *The Germanic Review: Literature, Culture, Theory* 86 (2011) 24.

73 Nasson, *Boerenoorlog*, 263.

74 Nasson, *Boerenoorlog*, 263.

moest worden gemaakt voor vreemdelingen. Bovendien eisten de Afrikanen net als de Uitlanders om politieke rechten en kregen de Afrikanen net als de Uitlanders politieke steun van buitenaf.[75]

In de periode na de apartheid werd er gekozen voor de weg naar één verenigd Zuid-Afrika. Het maatschappelijke thema rond die tijd was dan ook de creatie van een eenheid in verscheidenheid, Zuid-Afrika als de regenboognatie. Er moest nationale eenheid, een civiek nationalisme worden geschapen, zo ook in en door middel van de geschiedschrijving. In plaats van dat de Boerenoorlog een erfenis werd 'die verdeeldheid zaaide zouden de oorlogservaringen het cement moeten vormen van een pas verzoend en hersteld land die de basis voor het gezamenlijke begrip tussen Afrikaner en Engelsen en tussen zwart en blank moest verstevigen.'[76] Zo zijn tegenwoordig de zwarte participatie, de Afrikaanse slachtoffers, hensuppers en nationalistische geschiedschrijving belangrijke onderwerpen in de historiografie van de Boerenoorlog. Ook zijn er nieuwe geschiedenisboeken geschreven en worden historische feestdagen in een nieuw jasje geschoven. De nationalistische geschiedschrijving lijkt op zijn gat.

Maar hoewel de historiografie er tegenwoordig dus heel anders uitziet dan een aantal decennia geleden, kunnen bepaalde verschijnsels niet worden genegeerd. Andries van Raath die aangesteld was door het Volkskomitee vir die Herdenking van die Tweede Vryheidsoorlog om twee volumes te schrijven over vrouwen in de Boerenoorlog, legde bijvoorbeeld opnieuw een buitengewoon sterke focus op het leed van de Afrikaners door het Britse imperialisme.[77] Een ander voorbeeld is Paul Alberts die in 2005 in *Die smarte van Oorlog* een zelfde soort emotionele ondertoon aanhoudt, alhoewel hij in het voorwoord aangeeft dat er misschien beseft moet worden dat andere volkeren ook in hun oorlogen leed ervaren hebben.[78]

Frappant is ook dat Hermann Giliomee, historicus en schrijver van het enorme boek *The Afrikaner: Biography of a people*, lid was van de Groep van 63.[79] Daarnaast heeft hij meegewerkt aan een initiatief van Danie Goosen en Johann Rossouw 'Afrikaners and The National Question'.[80] Thembisa Waetjen noemt het boek van de schrijver 'a new

---

[75] Grundlingh, 'The Bitter Legacy of the Boer War', 24.
[76] Nasson, *Boerenoorlog*, 262.
[77] F. Pretorius, 'The white concentration camps of the Anglo-Boer War: A debate without end', *Historia* 55 (2010) 38.
[78] Pretorius, 'The white concentration camps of the Anglo-Boer War', 38.
[79] Blaser, 'A new South African imaginary', 194.
[80] Kriel, 'Old wine in old wineskins', 3.

foundational narrative for the process of reforming a collective identity in the post-apartheid context.'[81] Hoewel hij zelf aangeeft het boek te hebben geschreven met empathie maar zonder partijdigheid, zou hij misschien dus ook kunnen worden beschouwd als een culturele entrepreneur. Gekeken naar de Boerenoorlog komen bijvoorbeeld vrouwen in het hele verhaal niet zo veel voor, behalve om hun vurige nationalisme in de strijd tentoon te stellen. De vrouw lijkt hierdoor geïdealiseerd neergezet te worden, als een volksmoeder. Dit werd ook gedaan gedurende de twintigste eeuw om het nationalisme te voeden.

§ 3.3 *Boerenkrijgers*

Helden vervullen een belangrijke functie in een proces van nationale mobilisering. De Boerenkrijger uit de Boerenoorlog heeft binnen het Afrikaner nationalisme een ereplek.[82] Er is in de loop der jaren door literatuur, kunst, vertellingen en andere culturele uitingen een standaard beeld gevormd van deze Boerenkrijger. Hij wordt namelijk gezien als een patriottistische commando, uitstekende ruiter en dappere vechter met een onwrikbaar geloof in God die samen met zijn compagnons een moedige strijd heeft gevoerd om het Britse imperialisme tegen te gaan en de onafhankelijkheid van de twee Boerenrepublieken te behouden.[83] De heroïsche beschrijvingen zijn overigens niet beperkt gebleven tot die van Afrikaners. Er zijn onder andere ook Engelse, Amerikaanse, Nederlandse, Franse en Duitse teksten over deze heldhaftige figuren. Het beeld van de Boerenkrijger is echter te eenzijdig, een heel stuk van het verhaal wordt namelijk verzwegen. Zo waren er tijdens de oorlog verschillende soorten en maten Boeren, in plaats van één eenheid. Er bestonden *bittereinders* (die bleven vechten uit vrijheidsideaal), *boslansers* (die bleven vechten uit angst voor gevangenneming), krijgsgevangenen, *hensoppers* (die de wapens hadden neergelegd) en *joiners* (die zich hadden aangesloten bij de Britse macht).[84] Bovendien was er binnen de regering van de republieken zo nu en dan onenigheid, om maar niet te spreken van de interne verdeeldheid binnen de commando's.[85]

---

[81] T. Waetjen, 'Between explanation and apology: Giliomee and the problem of the Afrikaner ethnic past' *Critical Perspectives on Southern Africa* 58 (2005) 95.
[82] K. du Pisani, '"Volkshelde" : die Boerekrygerbeeld en die konstruksie van Afrikanernasionalisme = "Volkshelde" : the image of the Boer warrior and the construction of Afrikaner nasionalisme', *Literator* 20 (1999) 88.
[83] Pisani, '"Volkshelde"', 88.
[84] Pisani, '"Volkshelde"', 90.
[85] Pisani, '"Volkshelde"', 90.

Na de oorlog wilden nationalistische leiders de Afrikaners verenigen, ze probeerden onder andere door middel van het Boerenkrijgersbeeld het volk te mobiliseren tot een Afrikanereenheid. Het streven naar herstel van de nationale vrijheid en zelfbeschikking kwam centraal te staan in de periode na het grote conflict en de Boerenkrijger kreeg hier vanzelfsprekend een rol in, hij had immers gevochten tegen het Britse imperialisme voor de vrijheid van het Afrikaner volk.[86] Een andere verenigende factor was het gemeenschappelijke Christelijke geloof, wat nog altijd een verbindende kracht had binnen het Afrikaner nationalisme. Godsdienst werd gekoppeld aan de Boerenhelden. Een goed voorbeeld waarbij godsdienst en het Boerenkrijgersbeeld worden gecombineerd, is de biografie van Christiaan De Wet geschreven door John Daniel Kestell. Daarnaast werd de egalitaire aard van de Afrikaner samenleving gepropageerd door de egalitaire aard van het commandostelsel te beklemtonen, hoewel er wel degelijk klassenverschillen aanwezig waren.[87] Al bij al werd de Boerenkrijger een representatie voor de eenheid en identiteit van het Afrikanerdom. Een stuk gereedschap voor het nationalisme.

Vandaag de dag is de verscheidenheid tussen Afrikaner politici groot. Er is ook niet meer sprake van één nationalistisch beeld van de Boerenkrijger. Er zijn rechtse Afrikaners die zich nog steeds identificeren met het traditionele beeld. Zij beschouwen zichzelf als trotse Boeren die net als de bittereinders en Boerenkrijgers vechten voor het Afrikanervolk en hun vrijheid.[88] Hiernaast zijn er Afrikaners die zich afzijdig willen houden van de connotaties met rassensuperioriteit, godsdienst en militaire patriarchie maar zich niet distantiëren van de benaming Boer.[89] Bij jonge Afrikaners heeft dit volgens Kobus du Pisani met hun zoektocht naar hun eigen identiteit binnen het nieuwe, verenigde Zuid-Afrika te maken.[90]

§ 3.4 *"De La Rey"*

Een goed voorbeeld van een recente culturele uiting dat door middel van gebruik te maken van een Boerenkrijger is het lied "De La Rey van Bok van Blerk, oftewel Louis Pepler. Het lied dat in 2006 uitkwam, heeft voor veel opschudding gezorgd door de verschillende connotaties die werden gemaakt. Terwijl de makers claimen dat het lied

---

[86] Pisani, '"Volkshelde"', 91.
[87] Pisani, '"Volkshelde"', 97.
[88] Pisani, '"Volkshelde"', 107.
[89] Pisani, '"Volkshelde"', 108.
[90] Pisani, '"Volkshelde"', 108.

slechts gemaakt is om de Afrikaner geschiedenis te zegevieren, kreeg het lied al snel een extreemrechtse connotatie. Op de begrafenis van Eugene Terre'Blanche werd het lied dan ook veelvuldig afgespeeld.

Op 'n berg in die nag
lê ons in die donker en wag
in die modder en bloed lê ek koud,
streepsak en reën kleef teen my

en my huis en my plaas tot kole verbrand sodat hulle ons kan vang,
maar daai vlamme en vuur brand nou diep, diep binne my.

De La Rey, De La Rey sal jy die Boere kom lei?
De La Rey, De La Rey
Generaal, generaal soos een man, sal ons om jou val.
Generaal De La Rey.

Oor die Kakies wat lag,
'n handjie van ons teen 'n hele groot mag
en die kranse lê hier teen ons rug,
hulle dink dis verby.

Maar die hart van 'n Boer lê dieper en wyer, hulle gaan dit nog sien.
Op 'n perd kom hy aan, die Leeu van die Wes Transvaal.

De La Rey, De La Rey sal jy die Boere kom lei?
De La Rey, De La Rey
Generaal, generaal soos een man, sal ons om jou val.
Generaal De La Rey.

Want my vrou en my kind lê in 'n kamp en vergaan,
en die Kakies se murg loop oor 'n nasie wat weer op sal staan.

De La Rey, De La Rey sal jy die Boere kom lei?
De La Rey, De La Rey
Generaal, generaal soos een man, sal ons om jou val.
Generaal De La Rey.[91]

Zoals in de tekst van het lied naar voren komt, gaat het over mannen die ten tijde van de Boerenoorlog aan het front vechten tussen de modder en het bloed. Ze zijn bijna verslagen maar houden vol en roepen om hun generaal De La Rey om hun te leiden. Hun huis is verbrand, hun vrouw en kinderen zijn naar concentratiekampen maar al deze

[91] Bok van Blerk, http://www.lyriczz.com/lyrics/bok-van-blerk/44503-de-la-rey/ (17 juni 2012).

opofferingen zijn voor 'de nasie wat weer op sal staan'. Omdat de Boerenoorlog en het lijden aan de Boerenzijde als fundamentele ervaringen worden beschouwd van het Afrikanerdom, wekte het lied onder veel blanke Afrikaners een gevoel van nostalgie op.[92] Ze kunnen zich ermee identificeren en "De la Rey" werd dan ook razendpopulair. Bok van Blerk vergelijkt zelf het lied vaak met het nationalistische lied 'The Flower of Scotland' en geeft aan dat het nummer jonge Afrikaners trots maakt op hun culturele erfgoed. [93] Hij vind het bijvoorbeeld belachelijk dat er op Zuid-Afrikaanse scholen les wordt gegeven uit geschiedenisboeken waar maar vier regels gaan over de Boerenoorlog.[94]

Veel van de Afrikaners zijn sinds de transitie naar de regenboognatie verdwaald en zoekende naar hun identiteit. Het is daarom duidelijk dat het lied zowel over de generaal en de Afrikaner geschiedenis ging, als over de condities die door sommige blanke Afrikaners wordt ervaren in de post apartheid. De historische vijand werd bedoeld of onbedoeld door het blanke publiek vervangen door de zwarte meerderheid in het huidige Zuid Afrika.[95] De bittereinder filosofie, zoals hiervoor besproken, lijkt in het lied naar voren te komen waardoor het nummer al snel rechts publiek kreeg die het lied voor hun eigen politieke doeleinden wilden gebruiken. Zo had de Boeremag gevraagd of hij tijdens een demonstratie in 2007 wilde optreden wat hij weigerde, "De La Rey" was daarvoor in de plaats luid en duidelijk te horen over de speakers van de geluidsinstallatie. De zanger stond een bekende culturele activist Steve Hofmeyer daarentegen wel bij gedurende een protest tegen omgekeerde discriminatie. Al bij al is het duidelijk dat er gerefereerd wordt naar de Boerenoorlog. Het nationalisme van veel van de Afrikaners wordt nog steeds aan de hand van het verwijzingen naar dit conflict gevoed, zelfs tot aan het extreme toe.

§ 3.5 *Vrouwen en kinderleed*

Een ander veelvoorkomend thema van culturele uitingen die effect hebben op het Afrikaner nationalisme, is het leed van de Boerenvrouwen en kinderen. Er zijn namelijk meer dan zesentwintigduizend blanke Afrikaners, voornamelijk vrouwen en kinderen in

---

[92] K. van der Waal en S. Robins, ''De la Rey' and the Revival of 'Boer Heritage': Nostalgia in the Post-apartheid Afrikaner Culture Industry.' *Journal of Southern African studies* 37 (2011) 767.
[93] Van der Waal en Robins, ''De la Rey and the Revival of 'Boer Heritage', 768.
[94] Orania Jamer Kirchick 79
[95] Van der Waal en Robins, ''De la Rey and the Revival of 'Boer Heritage', 769.

concentratiekampen omgekomen.[96] Deze grote vernedering heeft volgens Elisabeth van Heyningen door middel van een gebrek aan echte, gefundeerde historiografie voor de jaren ’50 geleid tot een mythologie rondom deze concentratiekampen. Naast belangrijke publicaties zoals het rapport van Emily Hobhause en de Britse Blue Books, waren er vooral veel egodocumenten. Dit ging hand in hand met het officieel worden van de Afrikaanse taal in 1925. Langzamerhand ontstond er een paradigma van pijn en leed door middel van een ‘waas aan poëzie, standbeelden, ceremonies, getuigschriften en foto’s over de ervaringen in kampen.’[97]. Dit paradigma diende als voeding voor het opkomende Afrikaner nationalisme na de oorlog. De auteur stelt dat leed namelijk niet altijd zorgt voor een plek in het geschiedenisboek, daarbij worden de zwarte concentratiekampen als voorbeeld gegeven. Voor lange tijd was dit een vergeten bladzijde terwijl de blanke slachtoffers alles behalve vergeten werden. De concentratiekampen werden een symbool en zorgde voor gemeenschappelijk verdriet, een gemeenschappelijke nationale tragedie.[98]

Na de apartheid is er steeds meer aandacht gekomen voor de participatie van de zwarte bevolking en de zwarte slachtoffers die in de concentratiekampen zijn gestorven. Naar aanleiding hiervan groeide na 1994 de interesse en steun voor het overdenken en herschrijven van de geschiedenis van Zuid-Afrika.[99] Ten tijde van het honderdjarige jubileum werd er dan ook aandacht geschonken aan de zwarte slachtoffers. Sommige Afrikaners dachten dat er achter al deze aandacht voor de zwarte participatie een politieke reden zat. Door het leed onder de zwarte bevolking naar voren te brengen zou volgens hen het leed van de Afrikaners als minder belangrijk kunnen worden gezien.[100] De meerderheid van de Afrikaners daarentegen waren minder wantrouwig en zagen het onder de noemer nation-building meer als een gemeenschappelijke band tussen de Afrikanen en Afrikaners.

Toch heeft het leed onder de zwarte bevolking overigens niet echt het grote publiek getrokken. Eén van de redenen hiervoor was dat de apartheid als veel recenter

---

[96] S. Marschall, ‘Serving Male Agendas: Two National Women’s Monuments in South Africa’, *Women’s Studies* 33 (2004) 1010.
[97] Heyningen, ‘Costly Mythologies’, 495.
[98] Heyningen, ‘Costly Mythologies’, 498.
[99] L. Stanley en H. Dampier, ‘Cultural Entrepreneurs, Proto-Nationalism and Women’s Testimony Writings: From the South African War to 1940*’, *Journal of Southern African Studies* 33 (2007) 501.
[100] A. Grundlingh, ‘Reframing Remembrance: the Politics of the Centenary Commemoration of the South African War of 1899–1902’, *Journal of Southern African Studies* 30 (2004) 366.

en dominanter kan worden beschouwd, als het om collectief leed gaat.[101] Bovendien heeft een grote meerderheidspartij zoals het ANC een 'blanke' oorlog van meer dan honderd jaar geleden niet nodig om hun positie te waarborgen.[102] Ondanks dat de zwarte inmenging en de zwarte slachtoffers niet langer altijd een vergeten bladzijde zijn in de Zuid-Afrikaanse geschiedenisboeken, leeft het lijden van de vrouwen en kinderen ten tijde van de oorlog nog steeds meer in het collectief geheugen van de Afrikaners.

§ 3.6 *Monumenten*

Monumenten over bederf en vernieling zijn essentiële factoren bij het vormen van erfgoed van een natie. Of zoals Daniel Herwitz beschrijft; 'When monuments are built to address rubble, loss, or decimation, they tend to convert the experience of ruination into communalizing memory, public resolve, and identity marshaled into power. (…) The monument is an essential element in the formation of heritage practice. The power of the stone is the occasion for the genesis of group power.'[103] Naast de vele literatuur en bijvoorbeeld de verwijzingen in het hiervoor besproken lied van Bok van Blerk, is daarom een goed voorbeeld van vrouw en kinderleed en de discours hier rondom, het vrouwenmonument te Bloemfontein. Het Vrouwenmonument is in 1913 door Afrikaner nationalisten opgericht om de slachtoffers te eren en voedde tegelijkertijd het opkomende nationalisme. In de periode 1916 tot en met 1955 zijn er vijf graven van prominente mannen en vrouwen aan toe gevoegd, onder wie de Britse journaliste Emily Hobhause en voormalig president van Oranje Vrijstaat Marthinus Theunis Steyn. Daarnaast is er een museum gebouwd en zijn er drie bronzen sculpturen neergezet tussen 1983 en 1994.[104]

De vrouwen worden door middel van dit monument vooral neergezet als passieve slachtoffers.[105] De bezoekers komen via graven en statistische informatie zoals sterftecijfers van vrouwen en kinderen aan bij de obelisk. Vooral de emotionaliteit van het onderwerp wordt uitgebuit. Robert van Tonder, oprichter van de Boerestaat Partij, noemde het monument 'the most touching volksmonument in our country, a shrine for

[101] Grundlingh, 'Reframing Remembrance', 367.
[102] Grundlingh, 'Reframing Remembrance', 367.
[103] D. Herwitz, 'Monument, Ruin, and Redress in South African Heritage' *The Germanic Review: Literature, Culture, Theory* 86 (2011) 235.
[104] Marschall, 'Serving Male Agendas', 1010.
[105] Marschall, 'Serving Male Agendas', 1013.

the Afrikaners'.[106] Maar zoals Sabine Marschall aangeeft, wordt een deel van het vrouwenverhaal weggelaten. De Boerenvrouwen stonden er namelijk om bekend dat ze tijdens de oorlog ook andere rollen te vervullen hadden.[107] Zo hielden ze de boerderij draaiende, hielpen hun mannen en verzette zich tegen de Britten. Maar door vooral de slachtofferrol naar voren te laten komen, wordt vandaag de dag nog steeds de gemeenschappelijke nationale tragedie benadrukt. En met de term nationaal wordt in deze context de Afrikaner bedoeld. Ondanks de reeds bekende betrokkenheid van de zwarte bevolking, is er bij dit indrukwekkende monument geen verwijzing naar te vinden. Daarnaast wordt het monument reeds gebruikt voor speciale Afrikaner gelegenheden. Een recent voorbeeld is een tweedaags congres in 2011 bij het vrouwenmonument waarbij er een prijs werd uitgereikt aan vrouwen die 'vir hul uitmuntende bydrae tot die ontwikkeling van die Afrikaner-erfenis vereer word.'[108]

Ook de concentratiekampterreinen, oftewel de begraafplase en gedenktuine, zijn voorbeelden van monumenten over verderf. Ze fungeerde na de oorlog op dezelfde manier als het Vrouwenmonument als nationalistische voeding. De concentratiekampen spelen nog zeker een rol in de gedachtes na de apartheid. Zo laat voormalig lid van de Broederbond in 2001 weten; 'Say the words 'konsentrasiekampe', concentration camps, and you, well you know who's guilty and who was a victim. It was our Auschwitz if you like.'[109] De fout die gemaakt wordt volgens Liz Stanley en Helen Dampier is dat de kampen worden gezien in het hedendaagse daglicht, met de hedendaagse westerse zeitgeist. Maar de betekenis van de concentratiekampen van toen en de betekenis van concentratiekampen zoals in Auschwitz verschillen nogal, aldus de auteurs. Als voorbeeld wordt gegeven dat er ook mensen waren die naar de Boerenoorlogconcentratiekampen toe gingen om op visite te gaan of mensen die er de vakantie wilden door te brengen.[110]

Nu nog steeds zijn er op deze *begraafplase* en gedenktuine overal sporen van de voormalige nationalistische staat te vinden.[111] Het is dan ook niet gek dat deze plaatsen

---

106 Marschall, 'Serving Male Agendas', 1013.
107 Marschall, 'Serving Male Agendas', 1013.
108 Wyk, P. van, 'Vroue vandag vereer vir bydrae tot Afrikaner-erfenis' (versie 9 augustus 2011), http://www.dieburger.com/Suid-Afrika/Nuus/Vroue-vandag-vereer-vir-bydrae-tot-Afrikaner-erfenis-20110808 (8 juni 2012).
109 L. Stanley en H. Dampier, 'Aftermaths: post/memory, commemoration and the concentration camps of the South African War 1899–1902', *European Review of History* 12 (2005) 92.
110 Stanley en Dampier, 'Aftermaths', 93.
111 Stanley en Dampier, 'Aftermaths', 107.

thans worden gebruikt voor nieuwe nationalistische herdenkingsvormen. De extreem rechtse Afrikaners, die zich zoals eerder besproken vervreemd voelen, gebruiken de begraafplase en gedenktuine om hun woede uit te spreken over de oude wonden en de nieuwe politieke situatie. Zo komen extreem rechtse en paramilitaire groeperingen hier bij elkaar om de Britten van genocide te beschuldigen en de Afrikaner politici van 1994 als verraders van het volk.[112] Paradoxaal genoeg gaat na de apartheid nog veel geld van de overheid voor de reparaties en restauraties van herdenkingsplaatsen naar begraafplase en gedenktuine.[113]

---

[112] Stanley en Dampier, 'Aftermaths', 108.
[113] Stanley en Dampier, 'Aftermaths', 108.

Hoofdstuk 4: Etniciteit

§ 4.1 *De Volksstaat, Orania en racisme*

Het politieke doel om een eigen Volksstaat te creëren gaat hand in hand met het buiten willen sluiten van mensen met een andere etniciteit. Dit is dus eigenlijk ook een vorm van racisme. Het dorp Orania komt het dichtst in de buurt van de creatie van een eigen Volksstaat, of hoe de inwoners het zelf zien, is dit startpunt hiervan. Wat er bij de verwezenlijking van dit project komt kijken is dat er geen zwarte of donkere Zuid-Afrikanen wonen maar slechts blanke Afrikaners. Maar alhoewel het dorp vol staat met beelden van mannen die belangrijk waren ten tijde van de apartheid, onder wie H.F. Verwoerd, claimen de inwoners geen racisten te zijn. De argumenten die worden gegeven voor het bestaan van Orania hebben vooral te maken met 'de eigen cultuur' en 'Christelijke waarden'. Aan de andere kant zijn zij net als andere nationalistische organisaties bewust van de wet en weten ze dat het project zo gepresenteerd moet worden, dat ze niet officieel met de term racist worden bestempeld.[114] Bovendien geeft deze zelfde wet ze de mogelijkheid om zichzelf deels af te scheiden en zelf te besturen.[115] Ze willen dus aan de ene kant niks te maken hebben met het nieuwe Zuid-Afrika maar tegelijkertijd geeft het nieuwe Zuid-Afrika hun de gelegenheid om te doen wat ze doen.

De inwoners van Orania willen niet terug naar het verleden maar erkennen dat ze niet kunnen integreren in een land dat wordt geregeerd door zwarte Zuid-Afrikanen.[116] Carel Boshoff, oprichter van Orania, gelooft daarnaast dat segregatie inherent is aan de politieke structuur van Zuid-Afrika, omdat de kloof tussen Afrikaners en de zwarte Zuid-Afrikanen te groot is.[117] Maar als het werkelijk alleen om bijvoorbeeld de cultuur en Christelijke waarden gaat, is het wel vreemd dat er alleen maar blanken in het dorp wonen. Veel van het 'gekleurde' gedeelte van de Zuid-Afrikaanse bevolking stamt namelijk ook af van de Nederlanders en spreekt ook Afrikaans als hun moedertaal. Deze groep wordt echter door de inwoners van Orania niet gezien als echte Afrikaners. Om zich hiervan te onderscheiden noemen ze zichzelf 'Boere-Afrikaners'. [118] Hoewel er dus duidelijk sporen zijn te vinden van racisme wordt de segregatie bezegeld als een culturele issue. De Boeren hebben in deze ogen bijvoorbeeld een andere geschiedenis

[114] Vestergaard, 'Who's Got the Map?, 33.
[115] Vestergaard, 'Who's Got the Map?, 34.
[116] Kirchick, 'In Whitest the Afrikaner homeland of Orania', 86.
[117] Kirchick, 'In Whitest the Afrikaner homeland of Orania', 86.
[118] Vestergaard, 'Who's Got the Map?, 34.

dan de andere Zuid-Afrikanen. Indirect is hierdoor dus een link met de Boerenoorlog, maar daar blijft het dan ook bij.

§ 4.2 *Plaasmoorden*

Een veelvoorkomende reden tegenwoordig voor racisme onder de nationalistische Afrikaners is de plaasmoorden. Deze term staat bekend om de verkrachtingen, berovingen en moorden van de blanke boeren. Het merendeel van de slachtoffers is blank maar een rapport van het Institute of Secrurity Studies laat echter zien dat van de 1398 slachtoffers in 2001 er 61,6 procent blank was, 33,3 procent zwart, 4.4 procent Aziatisch en 0.7 procent gekleurd.[119] Recentere officiële statistieken over het aantal aanvallen zijn overigens onbekend.

Op 31 mei jongstleden heeft één van de protesten plaatsgevonden tegen deze 'volksmoord'. Op de borden staan leuzen als; 'Besteel Verkrag Vermoor: Ons is klaar met swart Suid-Afrika'.[120] Bij het protest was onder andere de organisatie Kommandokorps aanwezig. Dat is de groepering waarover de documentaire ging die in de inleiding besproken is. Net als de kolonel en sergeant van het Kommandokorps in de documentaire zijn de demonstranten zacht geformuleerd niet te spreken over de zwarte bevolking.



[119] Institute for Security Studies, 'Report on Farm Attacks' (versie 31 juli 2003), http://www.issafrica.org/CJM/farmrep/farmsummary.pdf (14 juni 2012) 419.

[120] Breytenbach, A.E., 'Protest teen Volksmoord' (versie 1-7 juni 2012), http://www.dieafrikaner.co.za/site/fileadmin/user_upload/KoerantArgief/2012/Die%20Afrikaner%202012-06-01.pdf (12 juni 2012).

Ter verantwoording hiervan worden daarentegen geen argumenten aangehaald die honderd en tien jaar terug gaan. In een artikel uit de rechtse krant *Die Afrikaner* die bij de demonstratie aanwezig was, staat het volgende;

> ‘Voor 1994 was die Afrikanervolk (ook bekend as die Boerevolk) 'n soewereine, vrye volk wat ons eie land regeer het en ander volke, wat deur die verloop van die geskiedenis onder ons gesag geplaas is, na staatkundige vryheid gelei het. (…) Toe die regering in 1994 voor dié druk gekapituleer het, het die Afrikanervolk ons vryheid en alle politieke seggenskap oor ons land verloor. (…) Die ANC se terreurveldtog wat voor 1994 teen ons volk gevoer is, gaan onverpoosd voort. Boere op plase word deurlopend deur klein bendes terroriste aangeval, vermoor en vermink.’[121]

De tekst laat zien dat de demonstranten vooral ontaard zijn vanwege het verlies van 1994. Er wordt verder niet terug gerefereerd naar het verlies van de oorlog of de Vrede van Vereeniging in 1902. Zoals aangegeven is hun visie dat ze na de verkiezingen en toetreding van het ANC de vrijheid en het zeggenschap over ‘hun land’ zijn kwijtgeraakt. Een voorbeeld waar de oorlog wel als referentiekader wordt neergezet, is de website van de Boerestaat Partij. De plaasmoorden zijn een hoog agendapunt van de partij en er wordt op hun website naar aanleiding van ‘die volksmoord en mense slagting’ een lijst met de blanke doden en gewonden vanaf 1996 tot en met 2010 weergegeven. Onder de link naar de desbetreffende lijst staat de volgende tekst:

> ‘In die Boere-oorlog is 27 000 vroue en kinders deur die Engelse in die konsentrasie kampe vermoor. Vir ons is dit baie moeilik om met hulle te identifiseer omdat ons nie hulle name ken nie. In ons strewe om die doodstraf weer ingestel te kry, publiseer ons die name van ons

[121] Breytenbach, A.E., ‘Protest teen Volksmoord’ (versie 1-7 juni 2012), http://www.dieafrikaner.co.za/site/fileadmin/user_upload/KoerantArgief/2012/Die%20Afrikaner%202012-06-01.pdf (12 juni 2012).

> volksgenote wat so wreedaardig deur die swart moordenaars doodgemaak word.'[122]

De plaasmoorden worden door middel van de referentie naar de slachtoffers tijdens Boerenoorlog in verband gebracht met een eerdere 'volksmoord'. Door dit te doen wordt er als het ware meer angst en medelijden gecreëerd, om hun standpunt over de doodstraf en de zwarte bevolking te legitimeren.

§ 4.3 *Boeremag en de aanslagen in Soweto 2002*

Op 30 oktober 2002 vonden er bomaanslagen plaats in Soweto, de grootste zwarte township van Zuid-Afrika gelegen nabij Johannesburg. De bommen waren geplaatst op spoorwegen en in een moskee. In totaal hadden de acht ontploffingen twee miljoen Rand aan schade veroorzaakt en één vrouw gedood. Een paar uur later ging er een bom af in een boeddhistische tempel in Bronkhorstspruit, vlakbij Pretoria. De groep die achter de aanslagen zat, was de Boeremag. Voor de datum van de aanslag is er in de geschiedenis van de Afrikaners geen andere verklaring te vinden dan twee veldslagen uit de Boerenoorlog.[123] Beide van deze slagen zijn gewonnen door de Boeren. De eerste was in 1899, de slag bij Modderspruit, ook bekend als Nicholsons Nek. De tweede was de slag bij Bakenlagte in 1901.

Leden van de groep lieten een aantal dagen na de gebeurtenis aan verschillende kranten weten dat hun vijanden te maken hebben met de 'God van Bloed Rivier' en dat de bomaanslagen in Soweto en Bronkhorstspruit het begin van het einde van de ANC regering zou zijn.[124] Vooral de zin 'God van de Bloed Rivier' is nogal racistisch. Hieronder staat een vertaald stuk uit de email die is verstuurd.

> 'We also declare that it is the end of suppression of the Boer nation, and for that we honour only God. For this reason the ANC must also know that it is not only dealing with the Boer nation, but with the revenge… of

[122] Boerestaat Partij, http://www.boerestaatparty.co.za/algemeen.htm (17 juni 2012).
[123] M. Schönteich en H. Boshoff, *'VOLK' FAITH AND FATHERLAND The Security Threat Posed by the White Right* (2003) http://www.iss.co.za/pubs/monographs/no81/Content.html (15 juni 2012) 62.

[124] Schönteich en Boshoff, *'VOLK', FAITH END FATHERLAND,* 61.

the God of the Boer nation. Here in the Southland we will establish a nation for our God that will honour only Him.'[125]

De Boeremag presenteert zich door middel van de tekst als een extreem nationalistische en strengreligieuze groepering. Om erachter te komen in hoeverre de Boerenoorlog door deze groepering wordt gebruikt voor hun doeleinden, is vooral de zin 'revenge of the God of the Boer nation' van belang. De wraak van de Boeren natie kan duiden op een link met de Boerenoorlog. De vraag is wel of hier de wraak op de Boerenoorlog mee bedoeld wordt, of bijvoorbeeld op het afschaffen van de apartheid.

Later in het jaar worden vijf leden van de groep opgepakt, waarbij ook negenhonderd kilo aan explosief en een aantal militaire wapens aan het licht komen. Ook zijn er documenten gevonden waaronder het Gebeurlikheidsplan. Dit is een noodplan gebaseerd op de veronderstelling dat een aanval van de zwarte bevolking op de blanke bevolking onontkoombaar is.[126] Het plan verteld hoe de Boerenbevolking moet reageren op de aanval en hoe ze hun soevereiniteit terug kunnen claimen.[127] Overigens zijn volgens het Gebeurlikheidsplan niet alle zwarten de vijand, dat ligt aan de willigheid voor de Boeren zaak. Het land wat terug geclaimd moet worden is volgens de leden van de Boeremag een samenvoeging van de voormalig republieken Transvaal en Oranje Vrijstaat. De republieken die hun onafhankelijkheid na de oorlog verloren zijn.
Een andere verbinding met de oorlog is de Ziener Nicolaas van Rensburg, de man die meer dan zevenhonderd visioenen heeft gehad over de Afrikaners en hun toekomst. Tijdens de oorlog speelde deze helderziende een rol voor generaal als Koos de la Rey. Hij werd gezien als een profeet van God.[128] Vandaag de dag is, zoals hieronder aangetoond, ook de Boeremag sterk beïnvloed door deze ziener.

> 'According to the Contingency Plan, God never acts without informing his servants beforehand. In the case of the Boer nation, God informed 'Oom Siener van Rensburg' (…) and it is the responsibility of the Boers to comply with Van Rensburg's prophecies. The document states that God

[125] Schönteich en Boshoff, *'VOLK', FAITH END FATHERLAND,* 62.
[126] Schönteich en Boshoff, *'VOLK', FAITH END FATHERLAND,* 66.
[127] Schönteich en Boshoff, '*VOLK', FAITH END FATHERLAND*, 66.
[128] Nasson, *The Boer War*, 226.

> revealed to its author(s) the action which needs to be taken to counter the onslaught against the Boer nation.'[129]

De bombardementen in 2002 waren insgelijks voor een deel gemotiveerd door de voorspellingen van Van Rensburg.[130]

§ 4.4 *Kleine groeperingen*

Sinds de verkiezingen van 1994 zijn er buiten de Boeremag nog verschillende andere extreemrechtse (en vaak ook strengreligieuze) groeperingen die aanslagen hebben gepleegd. Namen als de Witte Wolve, de Boere Aanvals Troepe en Israel Visie passeren tot op de dag van vandaag zo nu en dan de revue maar verder is er niet veel bekend over deze groeperingen. In december 1996 zijn er twee bommen in een winkelcentrum afgegaan die vier mensen het leven kostte en zestig gewonden met zich mee heeft gebracht. De groep die hierachter zat was de Boere Aanvals Troepe. Twee weken na deze bomaanslag vonden er weer vier plaats, waarvan er twee in een moskee. Dezelfde groep was hier verantwoordelijk voor. In 1997 probeerde de groep Boerekommando onder leiding van Willem Ratte militaire wapens en apparatuur te stelen van een militaire basis in de provincie Noord- Kaap. In 1994 was onder leiding van deze zelfde man het fort in Schanskop in Pretoria bezet. Dit fort dateerde uit de Boerenoorlog en terwijl er met Transvaalse vlaggen werd gezwaaid, werd er geprotesteerd tegen de multiraciale politieke situatie. In 2001 werd de leider opgepakt en kreeg zeven jaar.

Er is een sterke indicatie dat de voorspellingen van Ziener Nicolaas van Rensburg, net als bij de Boeremag, ook bij deze post- apartheid rechtse groeperingen een grote rol speelt.[131] In maart 2002 waren vier leden van de groep Israel Visie opgepakt omdat ze de Vaal Dam wilde opblazen. Gedurende hun rechtszaak zeiden ze dat ze trouwe aanhangers zijn van de voorspellingen van deze ziener.[132] Een punt is wel dat andere extreemrechtse Afrikaner groeperingen zoals de Boeremag claimen dat Israel Visie de Boeren wilt verwoesten en dus niets met het Afrikanerdom te maken

---

[129] Schönteich en Boshoff, '*VOLK', FAITH END FATHERLAND*, 66.
[130] Schönteich en Boshoff, '*VOLK', FAITH END FATHERLAND,* 47.
[131] Schönteich en Boshoff, '*VOLK', FAITH END FATHERLAND*, 47.
[132] Schönteich en Boshoff, '*VOLK', FAITH END FATHERLAND,* 56.

heeft.[133] Bovenal is deze groep extreem in haar opvattingen over het mixen van etniciteit en enorm racistisch.

133 Schönteich en Boshoff, '*VOLK*', *FAITH END FATHERLAND,* 50.

Conclusie

De Afrikaners in het hedendaagse Zuid-Afrika kunnen worden onderverdeeld in drie groepen. Ten eerste zijn er de extreem nationalistische, soms racistische, vervreemde Afrikaners, die hun gevoelens uiten door te streven naar een eigen Volksstaat, de oprichting van 'defence camps' of een terroristische aanslag plegen op een winkelcentrum. Daarnaast is er een groep die bang is cultureel en sociaal uit te sterven, maar toegewijd is aan de multiraciale democratie. Ten slotte is er een groep die politiek gebaseerd op etniciteit afkeurt. Ook binnen de politiek kon er na het afschaffen van de apartheid een scheiding worden ontdekt tussen twee groepen die hun oorsprong vinden in de Boerenoorlog, de *verligte* en de *verkrampte* nationalisten. De *verligte* kant was toegewijd aan een vorm van civiek nationalisme, zo presenteerde de Nationale Partij zichzelf bijvoorbeeld met een non-raciaal karakter. De verkrampte kant daarentegen hing meer een vorm van etnisch nationalisme aan. In de context van het nieuwe Zuid-Afrika, wilden deze *verkrampte* nationalisten afscheiding en isolatie van de Afrikaners promoten. Wel moet gezegd worden dat deze groep en aanhang een kleine minderheid vormt.

Binnen het hedendaagse Afrikaner nationalisme is qua politiek vooral de isolatie van Afrikaners, oftewel de oprichting van een Volksstaat, een belangrijk streven. Om dit politieke aspect van het nationalisme te legitimeren, wordt er door sommige partijen of groeperingen wel gebruik gemaakt van de Boerenoorlog en door anderen niet. Zo is het gebied dat Vryheidsfront Plus voor ogen heeft, naar eigen zeggen gebaseerd op huistaal. Bovendien wordt er verder op hun website amper tot niet verwezen naar de Boerenoorlog. Bij de Boerestaat Partij en de Afrikaner Weerstandsbeweging echter wordt er verwezen naar de vrijheidsstrijders, de slachtoffers uit de concentratiekampen en de verdragen uit de tijd van de Boerenoorlog. Er wordt door middel hiervan geprobeerd hun eigen vrijheidsstrijd en doelstelling van een Volksstaat als het ware te rechtvaardigen.

Bij een organisatie als Orania is er geen directe link te vinden tussen het segregatiestreven en de Boerenoorlog, maar wel een indirecte. Er wordt namelijk extra aandacht besteed aan de Afrikaner geschiedenis en identiteit. Een belangrijk onderdeel van deze 'mythe van origine' en 'denkbeeldige gemeenschap' is ook de Boerenoorlog. Deze strijd zal dan ook indirect invloed hebben op het segregatiestreven van het dorp en

de inwoners. De Boerenoorlog is als het ware deel van de legitimatie voor het afscheiden van Orania.

Ook cultureel gezien wordt het nationalisme van Afrikaners gevoed. De Boerenoorlog heeft hierbij tevens een rol te vervullen. Zo trachten elites of organische intellectuelen de Afrikaner taal en cultuur te promoten door in sommige gevallen gebruik te maken van het conflict. Er wordt bijvoorbeeld op de website van de Federasie van Afrikaanse Kultuurvereniginge geattendeerd op een evenement waarbij de Boerenoorlog wordt nagespeeld om de kinderen bewust te maken van hun geschiedenis. Daarnaast gebruikt de Pro Afrikaanse Aksiegroep de oorlog om hun actie, voor het behoud van de straatnamen in Pretoria, te legitimeren.

Binnen de geschiedschrijving blies de afschaffing van de apartheid aan de ene kant nationalistische gevoelens rondom de Boerenoorlog weer leven in. Zo ontwikkelde Floors van Jaarsveld bijvoorbeeld met zijn overtuiging dat er in de Afrikanergeschiedenis twee nederlagen zijn geleden, namelijk de Boerenoorlog en de verkiezingen van 1994, een bittereinder filosofie. Aan de andere kant werd er ook binnen de geschiedschrijving steeds meer nadruk gelegd op de participatie van de zwarte bevolking. Alhoewel het nationalistische geschiedschrijven op zijn gat lijkt, zijn er toch Afrikaner historici die in sommige gevallen nationalismevoedend kunnen doen overkomen.

De helden uit de Boerenoorlog vervullen een belangrijke functie binnen het Afrikaner nationalisme. De Boerenkrijger kreeg al snel na de oorlog de rol om de eenheid en identiteit van het Afrikanerdom te promoten. Tegenwoordig is er niet één nationalistisch beeld meer. Er zijn extreemrechtse Afrikaners die zich nog steeds identificeren met het traditionele beeld maar er zijn ook Afrikaners die zich liever afzijdig willen houden van de connotaties met rassensuperioriteit, godsdienst en militaire patriarchie maar zich niet distantiëren van de benaming Boer.

Een goed voorbeeld van het hedendaagse gebruik van een Boerenkrijger is het lied "De La Rey" van Bok van Blerk. Het is duidelijk dat het lied over een generaal uit de Boerenoorlog gaat maar representeert tegelijkertijd de condities die door sommige blanke Afrikaners worden ervaren in deze tijd na de apartheid. Ze zijn zoekende naar hun identiteit. De vijand die wordt bezongen in het lied, is bedoeld of onbedoeld door het publiek vervangen voor de zwarte meerderheid. Het lied werd razend populair

onder Afrikaners maar kreeg door middel van groeperingen als de Afrikaner Weerstandsbeweging en de Boeremag als snel een extreemrechtse connotatie.

Een andere belangrijke functie binnen het Afrikaner nationalisme hebben de concentratiekampen en vooral het leed hiervan. De concentratiekampen werden gedurende de twintigste eeuw een symbool voor gemeenschappelijk verdriet en de nationale tragedie. Na de apartheid is er steeds meer aandacht gekomen voor de betrokkenheid van de zwarte bevolking en herschrijving van de geschiedenis. Hierdoor is bij een deel van de nationalistische Afrikaners het idee ontstaan dat hier een politieke reden achter zit. Ze vrezen dat hun leed zal worden vergeten en als minder belangrijk zal worden beschouwd.

Nog steeds zijn er sporen ter nagedachtenis van de slachtoffers van de concentratiekampen te vinden in het Zuid- Afrikaanse landschap. Zo staat bijvoorbeeld het Vrouwenmonument in Bloemfontein volledig in het teken van de blanke Afrikaner vrouwen en kinderen die hebben geleden in de Boerenoorlog. Het zwarte deel van de bevolking die heeft geleden ten tijde van de strijd worden hier vergeten, of genegeerd. Het monument wordt heden ten dage gebruikt om bijvoorbeeld vrouwelijke Afrikaners te eren met een prijs voor hun bijdrage voor de ontwikkeling van de 'Afrikaner erfenis'. Daarnaast worden ook de concentratiekampterreinen, oftewel de begraafplase en gedenktuine, gebruikt voor nationalistische doeleinden. Zo komen extreemrechtse groeperingen hier bijeen om de Britten te beschuldigen van genocide en de Afrikaner politici van 1994 van verraad.

Het racistische aspect van het Afrikaner nationalisme is een lastige kwestie. Aan de ene kant zou het segregatiestreven van partijen en groeperingen zoals Orania kunnen worden beschouwd als racisme. Er wordt echter door de desbetreffende organisaties geclaimd van niet. Het is volgens de aanhangers een manier om hun eigen cultuur uit te oefenen en te beschermen. Deze groeperingen weten daarentegen dat ze hun project zo moeten presenteren, dat ze niet officieel met de term racist kunnen worden bestempeld. Wederom wordt de Boerenoorlog dus door middel van de mythe van origine indirect gebruikt om hun, al dan niet, racistische overtuigingen te waarborgen en hun segregatie(streven) te legitimeren.

Een belangrijke reden voor racisme onder nationalistische Afrikaners is de plaasmoorden. In sommige gevallen wordt er bij deze racistische uitingen wel gebruik gemaakt van de oorlog, zoals op de website van de Boerestaat Partij. Hier wordt er naar

de oorlog gerefereerd om steun te krijgen voor hun standpunt over de zwarte bevolking en de doodstraf. Aan de andere kant wordt er veel gewezen op de verkiezingen in 1994. In de ogen van de demonstranten was dit bijvoorbeeld de datum waarop alle ellende was begonnen.

Ten slotte zijn er groeperingen zoals de Boeremag, die hun racistische neigingen uiten door bijvoorbeeld bomaanslagen te plegen. De groepen zijn extreem nationalistisch en streng religieus. Alhoewel bijvoorbeeld ook de Slag bij Bloedrivier wordt aangehaald, lijkt de drijfveer van de Boeremag insgelijks in veel gevallen gekoppeld te kunnen worden aan de Boerenoorlog. Bij de kleinere groeperingen zijn er ook verwijzingen te vinden naar het conflict, echter is het lastig om bij een groep als Israel Visie er van uit te gaan dat het om Afrikaner nationalisme gaat. Het kan bij zo'n groep ook puur om het blanke ras gaan en niet essentieel om het Afrikanerdom.

Concluderend zou dus gezegd kunnen worden dat er vanaf de verkiezingen van 1994 veel veranderd is voor de Afrikaners. Veel van hen zijn op zoek naar hun identiteit binnen dit nieuwe Zuid- Afrika, waarbij dit in sommige gevallen uitdraait op extreem nationalisme. Binnen elk aspect van het hedendaagse Afrikaner nationalisme zijn er bepaalde groeperingen die de oorlog nog steeds gebruiken en bepaalde groeperingen die hier vanaf zien. Wederom zijn er onder de Afrikaner nationalisten diegenen die de oorlog niet los kunnen laten of gebruiken om hun doeleinden te legitimeren. Dit zijn duidelijk de echte bittereinders.

Literatuur

Afrikaner Weerstandsbeweging, http://awb.co.za/ (17 juni 2012).

Bok van Blerk, http://www.lyriczz.com/lyrics/bok-van-blerk/44503-de-la-rey/ (17 juni 2012).

Blaser, T., 'A new South African imaginary : nation building and Afrikaners in post-apartheid South Africa', *South African Historical Journal* 51 (2004) 179-198.

Blandy, F., 'Far right looks to political mainstream' (versie 27 december 2006), http://mg.co.za/print/2006-12-27-far-right-looks-to-political-mainstream (5 juni 2012).

Breytenbach, A.E., 'Protest teen Volksmoord' (versie 1-7 juni 2012), http://www.dieafrikaner.co.za/site/fileadmin/user_upload/KoerantArgief/2012/Die%20Afrikaner%202012-06-01.pdf (12 juni 2012).

Boerestaat Partij, http://www.boerestaatparty.co.za/ (17 juni 2012).

Davies, R., *Afrikaners in the New South Africa : identity politics in a globalised economy (*London 2009).

Evangelische Omroep, '3Onderzoekt: Moord op blanke boer' (donderdag 16 februari 2012), http://www.uitzendinggemist.nl/afleveringen/1240549 (28 maart 2012).

Federasie Afrikaanse Kultuurvereniginge, http://www.fak.org.za/ (17 juni 2012).

Geertsema, J., 'White Natives? Dan Roodt, Afrikaner Identity and the Politics of the Sublime'*The Journal of Commonwealth Literature* 41 (2006) 103-120.

Grundlingh, A., 'The Bitter Legacy of the Boer War', *History Today* 49 (1999) 21-27.

Grundlingh, A., '*Reframing Remembrance: the Politics of the Centenary Commemoration of the South African War of 1899–1902', Journal of Southern African Studies* 30 (2004) 359-

375.

Herwitz, D., ‘Monument, Ruin, and Redress in South African Heritage’ *The Germanic Review: Literature, Culture, Theory* 86 (2011) 232-248.

Heyningen, E., ‘Costly Mythologies: The Concentration Camps of the South African War in Afrikaner Historiography*’, *Journal of Southern African Studies* 34 (2008) 495-513.

IEC South Africa, ‘Political Party list’, http://www.elections.org.za/content/Pages/Registered_Parties/Registered-Parties.aspx?name=Parties (5 juni 2012).

Institute for Security Studies, ‘Report on Farm Attacks’ (versie 31 juli 2003), http://www.issafrica.org/CJM/farmrep/farmsummary.pdf (14 juni 2012).

Jansen, E. en Jonckheere W., *Boer en Brit: Ooggetuigen en schrijvers over de Anglo-Boerenoorlog in Zuid Afrika.* (Amsterdam 2001).

Kriel, M., Old wine in old wineskins: The ideology of the new Afrikaner movement and the Broederbond compares (PhD paper, Pretoria 2006).

Kirchick, J., ‘In Whitest the Afrikaner homeland of Orania’, *The Virginia Quarterly Review* (zj).

Marschall, S., ‘Serving Male Agendas: Two National Women’s Monuments in South Africa’, *Women’s Studies* 33 (2004) 1009–1033.

Nasson, B., *Boerenoorlog 1899 – 1902* (Verloren 1999).

Nasson, B., ‘Commemorating the Anglo-Boer War in Post-apartheid South Africa.’ *Radical history review* Vol. 0, Issue 78 (2000) 149-166.

Nasson, B., *The Boer War: The struggle for South Africa.* (Gloucestershire 2011).

Orania, http://www.orania.co.za/ (17 juni 2012)

Pisani, K. du, '"Volkshelde" : die Boerekrygerbeeld en die konstruksie van Afrikanernasionalisme = "Volkshelde" : the image of the Boer warrior and the construction of Afrikaner nasionalisme', *Literator* 20 (1999) 87-111.

Pretorius, F., 'The white concentration camps of the Anglo-Boer War: A debate without end', *Historia* 55 (2010) 34- 49.

Pro Afrikaanse Aksiegroep, http://www.praag.co.za/ (17 juni 2012).

Ramutsindela, M.F., 'Afrikaner Nationalism, Electioneering and the Politics of a Volkstaat', *Politics* 18 (1998) 179-188.

Schönteich, M. en Boshoff, H., *'VOLK' FAITH AND FATHERLAND The Security Threat Posed by the White Right* (2003), http://www.iss.co.za/pubs/monographs/no81/Content.html (15 juni 2012).

Snyder, J.L., *From Voting to Violence: democratization and nationalist conflict* (London 2001).

Steyn, M.E., 'Rehabilitating a whiteness disgraced: Afrikaner white talk in post-apartheid South Africa', *Communication Quarterly* 52 (2004) 143-169.

Stanley, L., en Dampier, H., 'Aftermaths: post/memory, commemoration and the concentration camps of the South African War 1899–1902', *European Review of History* 12 (2005) 91–119.

Stanley, L., en Dampier, H., 'Cultural Entrepreneurs, Proto-Nationalism and Women's Testimony Writings: From the South African War to 1940*', *Journal of Southern African Studies* 33 (2007) 501-519.

Statistics South Africa, ‘Census 2001: Census in brief’ (3 februari 2003), http://www.statssa.gov.za/census01/html/CInBrief/CIB2001.pdf (7 juni 2012).

Statistics South Africa, ‘Mid-year Population Estimates 2011’ (versie 27 juli 2011), http://www.statssa.gov.za/publications/P0302/P03022011.pdf (7 juni 2012).

The Electoral Commission of South Africa, ‘2009 Elections Report’, http://www.elections.org.za/content/DynamicDocs.aspx?id=331&BreadCrumbId=331&LeftMenuId=251&name=home (17 juni 2012).

Vestergaard, M., ‘Who's Got the Map? The Negotiation of Afrikaner Identities in Post-Apartheid South Africa’, *Daedalus* 130 (2001) 19-44.

Vryheidsfront Plus, http://www.vryheidsfront.co.za/a/index.asp (17 juni 2012).

Waal, K. van der, en Robins, S., ‘‘De la Rey’ and the Revival of ‘Boer Heritage’: Nostalgia in the Post-apartheid Afrikaner Culture Industry.’ *Journal of Southern African studies* 37 (2011) 763- 680.

Waetjen, T., ‘Between explanation and apology: Giliomee and the problem of the Afrikaner ethnic past’ *Critical Perspectives on Southern Africa* 58 (2005) 87-96.

Wyk, P. van, ‘Vroue vandag vereer vir bydrae tot Afrikaner-erfenis’ (versie 9 augustus 2011), http://www.dieburger.com/Suid-Afrika/Nuus/Vroue-vandag-vereer-vir-bydrae-tot-Afrikaner-erfenis-20110808 (8 juni 2012).

Zegeye, A. (ed.), *Social identities in the new South Africa ; After apartheid volume one* (Johannesburg 2001).